

Değişim ve Çözüm Sürecinde Mahallemilerde Kimliğin İnşası¹

Halit YEŞİLMEN*

The Building the Identity in Mahallemies in the Changing and Solution Process

Citation/©: Yeşilmen, Halit, The Building the Identity in Mahallemies in the Changing and Solution Process, Artuklu Akademi, 2017/ 4 (1), 43-76.

Abstract: This article aims to explain what dynamics the Mahallemies are affected, the direction of this building and its leading fundamental factors while building the identities of the Mahallemies. Qualitative methods have been employed in obtaining the data about it. The Mahallemies have been affected from the ethno-political structuring and rhetoric of identity. The associations and social network groups founded for them have been effective in building their ethnic identity. In this process, The Arabic identity has come into prominence and the native language / Arabic has gained more visibility. Along with this, The Mahallemies have been against identity-based manipulations and clashes. Stating their faith in Turkey in terms of the country policy, the Mahallemies want to be recognized as Arabic and take the advantage of educational, political and media institutions available in this respect.

Key Words: Changing, Solution Process, Identity, Rhetoric, The Mahallemies / Muhallemies

Atıf/©: Yeşilmen, Halit, Değişim ve Çözüm Sürecinde Mahallemilerde Kimliğin İnşası, Artuklu Akademi, 2017/ 4 (1), 43-76.

Öz: Bu makalede Mahallemilerin kimliklerini inşa ederken hangi dinamiklerden etkilendikleri, bu inşanın yönü ve öne çıkan temel unsurlar açıklanmaya çalışılmıştır. Buna dönük verilerin elde edilmesinde nitel yöntemler esas alınmıştır. Kimlik inşasında Mahallemiler, etno-politik yapılanmalardan ve bu merkezdeki kimlik söylemlerinden etkilenebilirlerdir. Onlarla ilgili kurulan dernekler ve sosyal ağ grupları, etnik kimliğin inşasında etkili olmuştur. Bu süreçte Arap kimliği ön plana çıkmış ve ana dil/Arapça daha fazla görünürlülük kazanmıştır. Bununla birlikte Mahallemiler, kimlik

¹ Bu makale, 2016 yılında tamamlanan “Sosyo-Kültürel Değişim ve Etno-Dini Kimlik İlişkisi (Mahallemiler Örneği)” adlı doktora tezinin ilgili bölümlerinden derlenerek hazırlanmıştır.

* Midyat Anadolu Lisesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, fakihalit@hotmail.com

eksenli manipülyasyonlara ve çatışmalara karşı çıkmışlardır. Ülke politikasında Türkiye'ye aidiyetlerini belirten Mahallemiler, Arap olarak tanınmak ve bu noktada var olan siyasi, medya ve eğitim kurumlarından istifade etmek istemektedirler.

Anahtar kelimeler: Değişim, Çözüm Süreci, Kimlik, Retorik, Mahallemiler/Muhallemiler

Giriş

Günümüzün en temel özelliklerinden biri hiç kuşkusuz hızlı değişimdir. XX. yüzyılda değişim, modernite üzerinden değerlendirilirken geç-modernite ve/veya küreselleşme döneminde bu özellik hız üzerinden okunabilmektedir. Makro ve mikro çerçevede yapıların geçiciliği veya çabuk çözülmesi hızlı değişimin başka bir ifadesidir. Böyle bir süreç modern ulus-devletlerin yapısını ve aynı zamanda ulus-devletlerin içinde bulunan mikro çaptaki sosyo-kültürel unsurları da etkilemektedir. Modern ulus-devletler, küresel ağda kendini sorgulayarak yeniden konumlanırken mikro yapılar da bundan etkilenmekte ve kültürel anlam kodlarını yeniden sorgulamaktadır. Bu sorgulama özellikle kimliklerin yeniden inşası biçiminde yansımaktadır. Geç-modernite ve/veya küreselleşmenin beraberinde getirdiği yapısal krizler karşısında bireyler, gruplar ve uluslar, krizi aşmak için yeniden yapılanma veya konumlanma ihtiyacını hissetmektedirler. Yeniden konumlanarak inşa edilen kimlik, değişimin bir göstergesi olurken değişim de kimlik üzerinden kendine alan açabilmektedir. Değişimin hızlı olması da yeniden yapılanmaların istikrarına bağlı olarak "yeniden ve yeniden konumlanmalar"ı beraberinde getirebilmektedir.² Bu çerçevede makalemizin konusu Mahallemilerdir.³ Amacımız da Mahallemilerin kimlik eksenli olmak üzere değişim ve çözüm sürecini nasıl anlamlandırdıklarını ve ne yönde konumlandıklarını anlamaya ve açıklamaya çalışmaktır.⁴ Konuya

² Yeniden ve yeniden konumlanma durumu, Giddens'in "yapılaşma" kuramına bağlı olarak vurgulanmaktadır. Yapılaşma kuramı hakkında geniş bilgi için bkz. Anthony Giddens, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, 2. Baskı, çev.: Ümit Tatlıcan-Bekir Balkız, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2013, s.150.

³ Mahallemiler, kendi isimlerini "Imhellemiyye" (el-M(u)hellemiyye - المحلمية) telaffuzuyla belirtmektedirler. "Mhellemiyye" isminin çevrede yaşayan Kürtler tarafından telaffuz biçimi ise "M(a)halmi" şeklindedir ki bu telaffuz, ağız yapıları gereği Kürtler arasında yaygınlık kazanmıştır. Süryanilerde ise "Mhalmoeye" kullanımı hakimdir. Mahallemiler hakkında ülkemizde yapılan ilk araştırmalarda genellikle "Mahalmi" telaffuzuna yer verilirken sonraları bu isim Muhallemi, Mihallemi/Mihellemi/Mhellemi vb. şekillerde çeşitlilik göstermiştir. Çalışmamızda ise kendi isimlerini zikrederken onların isme yükledikleri anlama uzak durmaması, Türkçe telaffuz ve kullanımına da uygun olması sebebiyle "Mahallemi" kullanımı tercih edilmiştir. "İsim"e dönük saha verileri ve ilgili değerlendirmeler için bkz. Halit Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı Değişim/Kimlik/Din*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017, ss. 76-78;119-136.

⁴ Mahallemilerle ilgili literatürü şu şekilde zikretmek mümkündür: 1) Tarih alanındaki çalışmalar: İbrahim Özcoşar'ın editörlüğünü yaptığı "Makalelerle Mardin" (2007) adlı dört ciltlik çalışmanın birinci ciltinde yer alan Adnan Çevik'in "İlk Çağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Tur Abdin)in Tarihi

dönük problemlerimiz ise şunlardır: Mahallemilerin kimlik inşasında hangi dinamikler etkili olmuştur? Mahallemiler kimlik krizini hangi yönde aşmaya çalışmaktadırlar? Kimlik inşasında öne çıkan temel unsurlar nelerdir ve bu unsurlar nasıl yorumlanmaktadır?

Bahsedilen problemlere dönük elde edilen veriler katılımcı gözlem, derin görüşme, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleriyle elde edilen nitel araştırma esasına dayanmaktadır.⁵ Nihayetinde nitel

Coğrafyası” makalesi ile Mehmet Salih Erpolat’ın “Tapu Tahrir Defterine Göre XVI. Yüzyılda Midyat” adlı makalesi, Mahallemilerin tarihi arka planını anlamaya dönük temel çalışmalardır. Yine koordinatörlüğünü İbrahim Özcoşar’ın yaptığı Uluslararası Midyat Sempozyumu’nda (2012) sunulan bildirilerde de Mahallemilerle ilgili önemli çalışmalar yer almaktadır. Bunlardan özellikle Adnan Demircan’ın “Mahallemilerin Etnik Kökeni Etrafındaki Tartışmalar” adlı makalesi ön plandadır. Bunun dışında Abdulkaki Bozkurt’un “Midyat’ta Kadim Bir Arap Topluluğu: Mahallemiler” adlı yayımlanmamış makale çalışmasını da zikretmek gerekir. 2) Filoloji ağırlıklı yapılan çalışmalar: Yine Midyat Sempozyumu’nda yer alan Abdulkarim el Khulî’nin “Arapça Bazı İslahatların Midyat Lehçesinde Ugradığı Değişiklikler”; Abdulmuttalip Arpa’nın “Mihellemler Lehçesi’nin Fasih (Kur’an) Dili Anlama Yeterliliği”; Abdulhadi Timurtaş’ın “Midyat ve Çevresinde Okunan “Yar Dile” Türküsü”; Ahmet Abdulhadioglu’nun “Kadim Arap Kültürünün Midyat Halkının Gündelik Yaşamına Yansımaları” adlı makaleler, Mahallemilerin kullandığı dil yapısına dönük yapılan çalışmalardır. Mahallemilerin konuştuğu dil ile ilgili Yaşar Acat ve T. M. Al-Zyadat’ın (2014) birlikte hazırladıkları “Moral Values İn Mhallemi Proverbs” ile Bahaeddin Budak’ın (2012) “Mardin Araçlarının Aslı ve Mhallemi Lehçesi Hakkında Avrupa’da Yapılan Araştırmalar” adlı makaleler de dikkat çekicidir. Dil üzerinden Mahallemilerle ilgili doğrudan yapılan bir çalışma olarak da Jastrow’un (2005) “Glossar zu Kinderib” (Kinderip-Söğüt köyü-Sözlüğü) adlı eseri de önemli bir yer işgal etmektedir. Davut Orhan’ın (2015) “Midyat Yöresel Arapçası (Mahallemi) ve Sözlü Edebiyatı” adlı yayımlanmış yüksek lisans çalışması da dil üzerinden Mahallemileri doğrudan konu eden bir çalışmadır. “Makalelerle Mardin” adlı çalışmanın üçüncü ciltinde yer alan Mevlüt Kula ve Zeki Tekin’in birlikte hazırladıkları “Mahalimi Atasözleri” adlı makale, Mahallemilerin sözlü kültürüne dönük çalışmalardandır. 3) Sosyo-kültürel açıdan Mahallemileri dolaylı olarak ele alan çalışmalar: “Makalelerle Mardin” adlı çalışmanın dördüncü ciltinde yer alan Ahmet Taşgın’ın “Yezidiler, Becirmaniler, Kareçiler” adlı makalesi de Mahallemilerin yaşadığı coğrafyanın sosyo-kültürel yapısını anlamaya dönük önemli bir başvuru kaynağı olarak yer almaktadır. Bununla birlikte Taşgın’ın (2002) Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresinde yayımlanmış olan “Turabdin-Midyat ve Çevresi İnanç Önderleri” adlı makalesi de Mahallemilerle ilgili ilk önemli tespitlere yer veren makale olarak zikredilebilir. Midyat Sempozyumu’nda yer alan Abdurrahman Acar’ın (2012) “Midyat Köy Adları Üzerine Bazı Düşünceler” adlı makalesi de Mahallemilerin yaşadığı köylerin isimlerine dönük önemli değerlendirmeler içermektedir. Yine Mahallemileri dolaylı yünden ele alan Hatice Kübra Uygur’un (2008) “Midyat Halk Kültürü Monografisi” adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezi de Midyat ve çevresinde yaşayan farklı etno-dini unsurların karşılaştırılmasında önemli bir yer işgal etmektedir. Sosyoloji alanında Midyat’taki etnik unsurları genel anlamda ele alan İhsan Çetin’in (2007) “Midyat’ta Etnik Gruplar: Kürtler, Mhalimler (Araplar), Süryaniler, Yezidiler, Becirmaniler (Seyyidler)” adlı yayımlanmış yüksek lisans çalışması da bölge ve Mahallemiler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Engin Sarı’nın “Mardin’de Kültürlerarasılık” isimli yayımlanmış doktora çalışması da Mardin’deki etnik grupların konumlanma biçimlerini değerlendirmektedir. 4) Sosyo-kültürel açıdan Mahallemileri doğrudan ele alan çalışmalar: Suriye’li Hasan İsmail ve Abdulkadir Osman’ın (2004) birlikte hazırladıkları, Arapça bir eser olan “El-Muhallamiyya” adlı çalışma bu kategoride değerlendirilebilir. Mahallemiler üzerinde yapılan köken tartışmalarına önemli katkılar sunan bu çalışmanın Türkçe tercümesi 2010 yılında Seyda Kitabevi tarafından “Mahallemiler Kimlik, Tarih ve Dil” adıyla yapılmıştır. Bu çerçevede zikredilebilecek olan diğer bir çalışma yine Abdulkadir Osman’ın (2009) hazırladığı Arapça bir eser olan “Arab Tur’Abdin” adlı eserdir. Geniş bilgi için bkz. Halit Yeşilmen, *Sosyo-Kültürel Değişim ve Etno-Dini Kimlik İlişkisi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2016, ss. 13-15.

⁵ Bu çalışmada gözlem ve derin görüşmelere dayalı nitel yöntemler kullanılmıştır. Bu çerçevede 40 kişiye yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu da uygulanmıştır. Bu makalede aktarılan görüşmeler bunlardan bazılarıdır. Yapılan araştırmanın sınırları ve süreci, görüşmecilerin yaş, cinsiyet, eğitim ve dil

yöntemleri uygulamak değişimin hızlı olduğu ve sosyo-kültürel çapta kimlik krizlerinin/yapılanmalarının yaşandığı süreçte vazgeçilmezdir. Bu yöntem, sosyo-kültürel etkileşimlerdeki anlam ağlarının keşfedilmesine ve değerlendirilmesine önem verdiği için etkileşimlerdeki bağlamın değişkenliği/değişim de ister istemez bu yöntemi gerekli kılmaktadır.

Mahallemler, günümüz itibariyle Midyat ve çevresindeki köylerde yaşayan Araplar olarak en az bin yıldan bu yana Kürtler, Hıristiyanlar, Yezidiler, Kareçiler, Mıtırabilers gibi farklı topluluklarla bir arada yaşama tecrübesine sahiptir. Bu itibarla içinde yaşadıkları bu coğrafyanın Ortadoğu'nun minyatürü niteliğinde olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Günümüzde sıkça kullanılan "Dinler ve Diller Kenti Midyat" vurgusu da aslında bunun bir göstergesidir. Bu çerçevede bölgenin asli unsuru olan Mahallemlerin kimlik inşası sürecini anlamak da önemlidir.

Mahallemlerin yeniden konumlanmalarında makro ve mikro ölçekteki kimlik söylemlerinin etkisi önemli bir yer işgal etmektedir. Bu süreçte onlar, hem etnik çatışmalardan uzak durmaya çalışmakta hem de üst/ülke aidiyetlerini sahiplenmeye önem vererek ana dil üzerinden etnik kimliklerini koruma yönünde gayret göstermektedirler.

1. Değişimin Belirleyici unsuru Olarak Kimlik

Kimlik, 1940'lı yıllara kadar kavram olarak kullanılmamıştı. Tanınma, tanıtmaya, tanımlama, özdeşleşme ve aidiyeti ifade etme bakımından kimliğin vurguladığı alan, insanlık serüveniyle beraber mevcudiyet gösterse de kavram olarak 1940'lardan sonra ilkin psikoloji ve sonrasında sosyal psikoloji alanında ele alınmıştır. Kavramın kullanımı, 60'lı yıllarda anti-modernist hareketler ile canlılık kazanmış ve 70'lere gelindiğinde de iyice popüler bir hale gelmeye başlamıştır.⁶ Günümüzde ise kimlik, geç-modernite ve/veya küreselleşmenin beraberinde getirdiği değişim sürecinde toplum-birey ikilisinin diyalektik ilişkisi üzerinden yeniden ön plana çıkarak sosyoloji, sosyal antropoloji ve siyaset bilimine konu olmaya başlamıştır. Bu çerçevede kimlik, sosyo-kültürel yeniden yapılanmalar ve uluslararası politik konumlanmalar için anahtar bir kavram halini almıştır.

ile ilgili profilleri hakkında geniş bilgi için bkz. Yeşilmen, *Mahallemler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 17-22; 389-390.

⁶ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, Evrim Yayınevi, İstanbul 2000; Semra Somersan, *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004; Cevat Özyurt, "Küreselleşme ve Kimlik Etkileşimi: Modern, Postmodern ve Küresel Kimlik Sorunu", *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişime*, ed: E. Eğribel-U. Özcan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.

Bu kavramın II. Dünya Savaşı ile birlikte bilim literatürüne “kimlik krizi” olarak girmesi,⁷ kimlik sorunsalının makro ve mikro derecede değişimle ilgisini doğrudan gösteren bir durumdur. Öyle ki hem değişimin belirleyici bir unsuru hem de değişimin kanalize olduğu alanlardan biri haline gelmiştir.

Değişim olgusu XX. yüzyılda modernite üzerinden okunurken günümüzde daha çok geç-modernite ve/veya küreselleşme üzerinden değerlendirilmektedir. Modernleşme tecrübesinde makro ölçekte modern-ulus çerçevesinde kimlikleşme söz konusu iken günümüzdeki kimlikleşme ise mikro alanlarda da kendini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, değişim süreci, makro planda ulus içinde çok kültürlü sosyo-politik projeleri tetiklediği gibi mikro alanda da yeniden yorumları beraberinde getirmektedir ve var olan sosyo-kültürel konumlanmalar, etno-dini yapılanmalara doğru yeniden yorumlanmaktadır.

Etkileri itibariyle geç-modernite, küresel çapta gündelik yaşamı, gruplar arası etkileşim biçimlerini, kurumsal yapıları ve modern ulus-devlet yapılarını yeniden dönüştürmekte ve buna bağlı olarak da kimlik söylemleri ön plana çıkmaktadır. Bu noktada kültürel ve etno-dini kimlikler, sosyo-kültürel değişimin bir göstergesi olarak karşımıza çıkabilmektedir.⁸ Nihayetinde kimlik, kendi sürekliliğini önemsemekle birlikte taşıdığı kurgusal özelliği itibariyle değişme potansiyeline de sahiptir. Özellikle küreselleşme süreci ve geç-modernite ile birlikte kendini hissettiren “hızlı değişim”, yapıların kısa ömürlü olmasını ve bu çözülmeye dolayısıyla yeniden yapılanmaları da kaçınılmaz kılmaktadır ki bu noktada kimlik inşası da önem kazanmaktadır.

Günümüzde kimlik inşası, kaos, kriz ve üst yapıların çöküş riski karşısında “istikrar” ve “anlam” elde etmek için önem kazanabilmektedir.⁹ Bu durum, bir yönüyle değişim ve kimlik olgularını biri diğerini besler hale getirebilmektedir. Başka bir ifadeyle, kimlik ve daha doğrusu kimliklenme,¹⁰ aslında, değişime ayak uydurmanın bir çeşit yolu olarak değerlendirilebilir. İstikrar ve değişim dinamiğini kendi içinde barındıran kimlik, bu özellikleri nedeniyle mevcut kaostan bir an önce kurtulmak amacıyla var olan etnik,

⁷ Mehmet Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2012, s.32.

⁸ Mehmet Karakaş, “Türkiye’de Toplumsal Değişimin Belirleyici Öğeleri”, *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Değişim*, ed.: E. Eğribel-U. Özcan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, s. 256.

⁹ Peter L. Berger, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev.: Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul 1993, s. 50.

¹⁰ Kimliğin bir yönüyle süreçsel olarak üretildiğini vurgulamam için “kimliklenme” kavramı kullanılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Gerd Baumann, *Çokkültürlülük Bilmecesi Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, çev. Işıl Demirakin, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 92.

kültürel ve dini konumunu yeniden üreterek değişime ayak uydurmaya çalışır. Bu çerçevede kaos karşısında istikrar talep etmek, kimliğin bir başka ifadesi (kimliklenme) ya da yapının yeniden üretilmesi olarak değerlendirilebilir. Bu, aynı zamanda kriz sonrasında kriz öncesi ile aynı olmayacağı anlamına da gelmektedir.

Geç-modernite ve/veya küreselleşme, ulus-devlet yapılarının yeniden sorgulanmasına neden olurken aynı zamanda sosyal bilimler literatüründe yeni kavramların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Kimlikle ilişkili olarak Castells'in "ağ toplumu" kavramı bunlardan biridir. Castells, ağ toplumunun gerekçesi olarak enformasyon çağına işaret etmektedir:

Enformasyon teknolojisi devrimi ve kapitalizmin yeniden yapılanması, yeni bir toplum biçimini, ağ toplumunu ortaya çıkardı. Ağ toplumu stratejik olarak belirleyici etkinliklerin küreselleşmesinin damgasını vurduğu bir toplumdur.¹¹

Ağ toplumunda baskın olmanın ve değişimin unsurları, her ağın diğerleri karşısındaki dinamikleri tarafından belirlenir.¹² Bu noktada "küresel ağ devleti"nin bünyesindeki ulus-devletlere de yeni roller düşmektedir. Castells, bu yeni roller için şunları ifade etmektedir:

Uluslararası piyasaların ve başka ekonomik süreçlerin yönetim biçimleri, büyük ulusal hükümetleri de işin içine katıyor; ama onlara yeni bir rol biçiyor: Devletlerin "egemen" oluşumlar olarak işlevleri gerilerken, daha çok uluslararası bir "siyasi oluşum"un bileşenleri işlevini görüyorlar. Ulus-devletin merkezi işlevi de, ulusüstü ve ulusaltı yönetim mekanizmalarının meşruiyetini sağlamak ve hesap sorulabilirliğini teminat altına almak olacaktır.¹³

Bu çerçevede küresel ağ devletine girmiş olan bir ulus-devlet, egemenliğini azaltarak ulus-üstü yapılarla ulus-altı yapılar arasında bağlantı kurma rolünü üstlenmektedir. Bu durum, modern ulus-devlet içinde konumlanan tüm farklı sosyo-kültürel unsurların yeniden yorumlanmasını da beraberinde getirmektedir ki bu noktada etnik, dini ve kültürel kimlikler ön plana çıkmaktadır.

Küresel ağ devleti ekseninde modern ulus-devlet yapısının yeniden sorgulanması çok kültürlü denilen çok etnikli ya da çok kimlikli yeni

¹¹ Manuel Castells, *Kimliğin Gücü/Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 2. Baskı, çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 3.

¹² Manuel Castells, *Ağ Toplumunun Yükselişi/Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 3. Baskı, çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 621.

¹³ Castells, *Kimliğin Gücü*, s. 451.

yapılanmaları da beraberinde getirmektedir. Bu anlamdaki çok kültürlülük sürecinin bizzat kendisi, geleneksel gerçeklik tanımlarının altını kazıdığından dolayı değişimi hızlandırıcı bir etkiye sahiptir.¹⁴ Bu noktada kimlik politikaları, sosyo-kültürel değişimin kaçınılmaz bir yönü ve aynı zamanda değişim dinamiğinin bir ifadesidir.

Küresel ağ devleti çerçevesinde kimliklerin en yumuşak biçimi “savunmacı kimlikler”dir:¹⁵ Bu tarz kimlikler, kaosu veya öngörülemezliğin etkisiyle elde olan üzerinden inşa edilen bir sığınak görevi yaparlar. Savunmacı kimlikleri direniş kimliği içinde değerlendiren Castells, küresel ağ devlet yapılanmasını ve bu bünyedeki modern ulus-devlet konumlanmasını göz önünde bulundurarak üç çeşit kimlikten bahseder:¹⁶

1) Meşrulaştırıcı kimlik: Bu kimlik, modern ulus-devlet örneğinde olduğu gibi toplumun egemen kurumları tarafından egemenliği genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edilir.

2) Direniş kimliği: Direniş kimliği, merkezdeki egemen tarafından değersiz olarak damgalanan (veya çoğunluğun azınlığı ötekileştirdiği) ortamlardaki aktörlerin geliştirdiği kimliktir. Etnik ve dini temellere dayalı kimlikler buna örnek verilebilir.

3) Proje kimliği: Toplumsal aktörlerin, kendilerine sunulan kültürel malzemeyle toplumsal yapıyı yeniden değiştirmek için konumlarını yeniden tanımlayıp inşa ettikleri yeni bir kimliktir.

Meşrulaştırıcı kimlik, yapısal egemenliğin kaynaklarını meşrulaştıran kurum ve örgütlenmelerle bir sivil toplumdur. Direniş kimliği de etnik ve dini kimlikler etrafındaki grupları oluşturur.¹⁷ Proje kimliği ise direniş kimliğinden doğarak kimlik politikalarının, küresel ağ devleti merkezinde, yeniden yapılanmaya dönük toplumsal değişimin kaynağını oluşturur.¹⁸

Sığınak nitelikli “savunmacı kimlikler”i de direniş kimliği içinde değerlendiren Castells’in bu tasnifi, kimlik nitelikli sosyo-kültürel ve politik hareketleri anlama konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede şu ifade edilebilir; kimlik eksenli makro değişimler, modern ulus bünyesindeki alt-kültürel grupları, Mahallemiler örneğinde olduğu gibi savunmacı veya direniş kimliği sürecine dahil edebilmektedir.

¹⁴ Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, çev. Vefa Saygın Ögütte, Paradigma Yayıncılık, Ankara 2008, s. 181.

¹⁵ Castells, *Kimliğin Gücü*, s. 86.

¹⁶ Castells, *Ağ Toplumu*, s. 14.

¹⁷ Castells, *Ağ Toplumu*, ss. 15-16.

¹⁸ Castells, *Kimliğin Gücü*, s. 19.

2. Kimliğin Retoriği İçinde Mahallemiler

Mahallemiler, yükselen kimlik politikaları öncesinde kendi içinde (emik tanımlama) ve dışında (etik tanımlama) tanımlanmış ve kabul görmüş varlık alanlarıyla farklı etnik unsurlarla etkileşim içinde yaşamışlardır.¹⁹ Bu etkileşim, etnik kimliğin ötekileştirici (etnisizm) konumlanma biçiminden ziyade “diğerine hak ettiği kadar değer verme” esasına göre gelişmiştir. Başka bir ifadeyle, bölge içindeki diğer etnik unsurların sahip olduğu konum, kalıp yargıları (stereotipler) da kapsayacak tarzda, diğerlerince tanımlanmış ve kabul görmüştür. Bu etkileşimler, tarihi süreçteki aşiret gibi idari yapılanmaların heterojen yapısı da göz önünde bulundurulduğunda, katı etnik sınırlarla değil, etnik-içi grupların diğer etnik-içi gruplarla etkileşimleri üzerinden şekillenmiştir.²⁰

Bahsedilen tanımlanmış konumlanmalar, modern-ulus devlet yapılanmasının kendini sorgulamasıyla birlikte yeniden yorumlanmaya başlanmıştır. Bu sorgulamanın içeriği olarak Türkiye’de başlayan “Demokratik Açılım/Çözüm Süreci” döneminde Kürtler ve Süryaniler gibi bölgede varlık sürdüren etno-dini unsurlar, kendilerine has ulus-içi ve uluslararası dinamiklerle, hızlı bir şekilde kimliklerini yeniden yorumlama çabalarına girmişler ve sosyo-politik arenada güçlü organizasyonlarla temsil edilmişlerdir. Konumların yeniden üretildiği bu süreçte Mahallemiler de kendi kimliklerini sorgulamaya başlamışlardır. Mahallemilerin kendilerini sorgulamadaki tartışma ve iddiaların kaynağı ilkin çevreden gelmiş sonra da bu iddiaları kendileri de tartışmaya başlamışlardır. Özellikle kimliğin bilinç itibarıyla dokunulan/yükselen alana işaret ettiği düşünüldüğünde bu sorgulamada çevre etno-dini unsurlar tarafından kullanılan kimlik merkezli retoriğin etkili olduğunu söylemek mümkündür.²¹

İkna sanatı olarak görülen retorik, diğer insanları gelecekteki davranışları ve inançları bakımından etkilemek için kullanılan dile ya da söz biçimine işaret etmektedir.²² Sözün kullanım biçimi, aydınlatan ve bilgi

¹⁹ Kendi içinden tanımlama yani emik tanımlama, grubun bizzat kendi öz algısı üzerinden kendini toplumun genelinden farklı biçimde tanımlamasıyla ilişkili bir durum iken; dış yani etik tanımlama ise grubun dışardan/dış-gruplar tarafından nasıl tanımlandığıyla ilişkilidir. Bununla birlikte sosyal etkileşimlerin diyalektik yapısı hesaba katıldığında etik ve emik durumun keşiştiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede sosyo-kültürel yapı ve etkileşimlerin makro-mikro düzeyde birbirini etkilediği, etkilerken aynı zamanda etkilendiğini söylemek mümkündür.

²⁰ “Diğerine hak ettiği kadar değer verme” esasına dayalı etnik gruplar arası etkileşimleri tanımlamaya dönük geniş bir değerlendirme için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 353-361.

²¹ Kimliğin bilinç sorunu olduğu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Jan Assmann, *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev.: Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, ss. 131-138.

²² Andrew Edgar ve Peter Sedgwick, *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*, çev. Mesut Kardeşhan, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2007, s. 317.

veren olabileceği gibi çoğu kez dalgalandıran, harekete geçiren, sürükleyen ve etkileyen büyük bir güç de olabilmektedir.²³ Bundan dolayı siyaset ve politika, retorik için önemli alanlarından sayılabilir. Bu noktada retorik ya da söylem, iktidarın aracı ve sonucu olabileceği gibi aynı zamanda karşıt bir strateji için engel oluşturabilecek karmaşık ve istikrarsız bir bütün de olabilir.²⁴ Bu çerçevede bahsedilen iktidar ve politika alanı aynı coğrafi havzadaki farklı etno-dini gruplar için de geçerlidir.

Türkiye’de küreselleşme dinamikleriyle birlikte modern-ulus devlet, “Çözüm Süreci”yle sivil toplum üzerindeki “egemenlik” etkisini azaltıp sivil toplumun denetim imkanına alan açmaya başlarken, süreç içinde bölgedeki etnik unsurlar arasında da hegemonik kaygılar ve ilişkiler kendini hissettirmeye başlar. Bu hegemonik seyir, siyasi ve politik kaygılarla oy toplama gayretlerinin dışında, özellikle etnik gruplar arası ilişkilerde kullanılan söylemler üzerinden de kendini gösterir.

Farklı etno-dini unsurlarla ilişkilerinde etnisizme dayanmayan etkileşimlerini günümüze kadar taşıyan Mahallemiler, Doğu ve Güneydoğu’da hızla yükselen etno-dini kimlikler karşısında kimlik kriziyle baş başa kalırlar. Bu kriz aşamasında farklı sebeplerle birlikte etno-politik²⁵ yapılanmalar çerçevesinde diğerlerince kullanılan söylemler de Mahallemilerin kendi konumlarını/kimliklerini yeniden sorgulamalarına ve aynı zamanda bu sorgulamanın yön kazanmasına sebep olur. Bu süreçte Mahallemiler, çevre etnik unsurlarca Arap (Mhellemiyye/Mahalmi/Mhalmoye)²⁶ ve Müslüman olarak kendilerine ait konumlarını sürdürürlerken, ilgili sosyo-politik gelişmelerden sonra Arap ve Müslüman kimlikleri başta olmak üzere modern-ulus devlet içindeki konumları da retoriğe konu olur.

²³ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 2. Basım, Ekin Yayınları, Ankara 1997, s. 583.

²⁴ Cüneyt Özdemir, “Kimlik ve Söylem”, 2001, s. 111, http://sbd.ogu.edu.tr/makaleler/2_2_Makale_5.pdf (22.01.2006).

²⁵ Joseph Rothschild, “etnopolitika” kavramını etnisiteyi siyasi bir manevra gücü haline getirme süreci olarak tanımlamıştır. Bu süreçte etnisite kültürel ya da toplumsal veri olmaktan çıkarılır. Bu noktada etnopolitika, tetiklediği etnik grupların ayırt edici kültürel miraslarını vurgulayarak, ideoloji haline getirir, somutlaştırır, değiştirir ve bazen de sanal olarak yeniden üretir. Bkz. Baumann, *Çokkültürlülük Bilmececi*, s. 62.

²⁶ Mahallemiler çevre etnik unsurlar tarafından yakın zamana kadar genellikle köylerde yaşayan Araplar olarak da bu isimlerle (Mhellemiyye/Mahalmi/Mhalmoye) anılmışlardır. Bu noktada köylü ve şehirli ayırımına işaret etmek için Mardin merkezinde yaşayanlara Arap denilirken köylerde yaşayanlara ise Arap isminden ziyade Mahalmi ismi kullanılmıştır. Köy-şehir ayırımı Savur ve Mardin merkezinde yaşayan Araplar tarafından da vurgulanmaktadır. Bunun dışında şu da belirtilmelidir ki, bölgedeki Kürtler, Mıdyat ve çevresinde yaşayan hemen hemen tüm Araplara Mahalmi demektedirler. Merkezdekilerle yaptığımız bazı görüşmelere göre bu kullanım, daha önceki yüzyıllarda Nusaybin merkezinde yaşayan yerli Araplar için de geçerli iken zamanla daralarak günümüze kadar gelmiştir.

Çevre unsurlarca kullanılan söylemlerin başında Mahallemilerin yaklaşık 300 yıl öncesine kadar -Hıristiyan oldukları değil- Süryani oldukları ve büyük oruca denk gelen salgın hastalık ve kıtlık olayları neticesinde perhiz uygulamasına karşı gelmeleri sebebiyle topluca Süryaniliği terk ettikleri (veya aforoz edildikleri) ve İslam dinine geçtikleri şeklinde belirtilen yaklaşım yer almaktadır.²⁷ Mahallemiler, bu iddianın karşılığını kendi zihinlerinde ve algılarında bulamadılar.²⁸ Buna rağmen, bu iddianın geçerliliğine dair ipuçlarını da aramaya başladılar: Yerleşim alanlarındaki kilise ve kuyu gibi bazı mevkilerin Süryanice isimlerle anılıyor olmasını ve evlilik yoluyla Müslüman olmuş, aslen Süryani kökenli olan kadınların varlığını göz önünde bulundurarak bu iddianın gerçekliğine kapı araladılar. Bununla birlikte, “Bizim (Müslümanların) değildir, Hıristiyanların adettir.” gerekçesiyle terk ettikleri “Cım’it el’Meryem” gibi bayramların hafızalarda hâla canlı olması ve konuştukları dilde bazı Süryanice kelimelerin varlığı da dini köken açısından Mahallemilerde “Biz kimiz?” sorunsalını da beraberinde getirir. Bu yöndeki iddiaların gerçekliğini araştırmak ve benzeri sorulara cevap vermek adına tartışmaları takip eden bazı Mahallemiler, özellikle dernekler ve sosyal ağ grupları, yaşadıkları coğrafyanın yer ve mevki isimlerini tespit ederek kaydetmeye yöneldiler. Öyle ki tüm bu gayretler, kendi içinde arşiv değeri kazanmaya başlayacak seviyeye bile gelir.

Mahallemilerin Süryani menşeli oldukları yönündeki iddia, özellikle Süryani çevrelerce kullanılmaktadır. Bu iddialar, Mahallemilerin şimdiye kadar var olan konumlanma biçiminin “buharlaştırma”sına ve/veya soruları cevaplamaya dönük arayışlarına sebep olmaktadır.²⁹ Bu tarz söylemlerin

²⁷ Bu yöndeki iddialarla ilgili geniş bir değerlendirme için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 88-94.

²⁸ Mahallemiler Süryani ismini son zamanlarda yapılan akademik araştırmaların etkisi ve konuyla ilgili gündemde yer alan bir takım tartışmalar neticesinde kullanmaya başlamışlardır. Normal şartlarda Mahallemiler, bölgede yaşayan Hıristiyanlar için Süryani kelimesi yerine “Nısâra” telaffuzunu kullanmaktadırlar.

²⁹ Burada buharlaştırma, etkileşimsel süreç neticesinde gruplar arası kabul görmüş konumlanmanın çözülmesine işaret etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bunun neticesinde, ya yeniden üretilen bir konum/kimlik ya da söz konusu olan grubun diğerleri arasında kaybolması ve daha doğrusu görünmez olması durumu ortaya çıkmaktadır. Kimliğin kendi içindeki -kategorik- unsurlardan birinin ön plana çıkmasıyla diğer unsurların anlam darlığına girmesi, değersizleşmesi veya karşılıksız kalması da grubun kendi içindeki buharlaşması olarak zikredilebilir. Bu durum özellikle etnisizme dayanan kimliklerde ve etkileşimlerde söz konusudur. Bu noktada ahlaki hassasiyetler, yerini ön plana çıkan unsura bırakır. İş ortaklığının olup iş ahlakının olmaması veya dil gibi bir unsurun ön plana çıkmasıyla aynı dili konuşmayan komşularla etkileşimlerde ahlakiliğin gözetilmemesi yoluyla ötekileştirilmesi buna verilebilecek örneklerdendir. Diğerleri arasında kaybolma veya görünürlüğün azalması olarak belirtilen buharlaştırma durumunda etkili olan daha çok çevre etnik unsurlarken, ikinci durumda ise bizzat kimliğin/grubun kendisidir.

bazı Süryani çevrelerince sürdürülüyor olmasından hareketle Süryanilerin kendi dini konumlarına Mahallemiler üzerinden bir değer atfettiklerini söylemek mümkündür. Bunun karşısında da bazı Mahallemiler de neticede Müslüman olduklarını vurgulayarak benzer bir değeri kendilerine atfetmekle sorunu aşmaya çalışmaktadırlar.

Sosyal yaşamda Mahallemilerin konumunu buharlaştıran söylemlerden biri de Mahallemilerin Kürt kökenli olduklarıyla ilgili iddialardır. Bu yöndeki iddialar, Mahallemi köyleri içinde yer alan bazı ailelerin Kürt kökenli olması, yine konuşulan dilin çevre dillerden izler taşıması, coğrafyanın yoğun Kürt nüfusuna sahip olması gibi sebeplerle desteklenebilmektedir.³⁰ Bu yöndeki iddialar, “Aynıyız, aynı yerde yaşıyoruz.” (G5;K;80), “Dinde kardeşiz.” (G8;E;72), “Her halükarda biz Arap’ız.” (G14;E;77), hatta “Arap oğlu Arap’ız.” (G8;E;72) örneklerindeki gibi tepkilerle karşılanmaktadır. Kürt kökenli olduklarıyla ilgili söylemlerin, özellikle kimlik üzerinden bölgede kendini hissettiren etno-politik stratejiler lehine onların siyasi konumlanma zeminlerinin değişimine alan açtığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda bu söylemler, Mahallemilerin kimlik sorunsalı karşısında Arap kimliğini daha fazla gündemde tutmalarını da beraberinde getirmektedir.

Mahallemilerin aslında Arap oldukları halde Türkiye’de Kürt olarak tanınmaları onlar açısından rahatsız edici olarak belirtilmektedir. Bu gibi rahatsızlıklardan dolayı da Mahallemiler, kimlik sorunsalında kendilerinin Arap olduğunu ön plana çıkarmaktadırlar.³¹ Nitekim Mahallemilerin bu yönde duydukları rahatsızlıklar haber konusu olmuş ve bu haberde de Kürt değil Arap olduklarına dair ifadeler ön plana çıkmıştır.³²

Üzerinde söylem geliştirilen konulardan bir diğeri de özellikle çevrede yoğun muhatap kitlesine sahip Kürt etno-politiğinin ağırlıklı kullandığı “asimilasyon” ve “devletçi olma” vurgularıdır. Genel anlamda Türkiye, modernleşme ve modern-ulus devlet yapılanmasını kendine has bir biçimde bütün alanlarda tecrübe etmiştir. Modernleşme neticesinde söz konusu olan asimilasyon ve modern-ulus devlet yapılanması bütün sosyo-kültürel alanlarla ilgili olarak tartışılabilir bir süreç iken bu noktada konu, etnik

³⁰ Mahallemilerin Kürt kökenli olduklarıyla ilgili iddialar hakkında geniş bir değerlendirme için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 80-82.

³¹ Konuyla ilgili veri ve değerlendirmeler için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 131-136.

³² 03 Aralık 2012 yılında yer alan haberin kaynağı için bkz. (<http://www.haber7.com/tarih-ve-fikir/haber/959586-anadolu-araplari-mihallemiler-ilgi-bekliyor>) (12.12.2015).

kimliğin inşasına dönük bir işlevle ön plana çıkartılmaktadır. Burada modernleşme olgusuyla yapılması gereken hesaplaşma devlet karşıtlığı üzerinden “asimile olmamak” söylemleriyle kendini göstermekte ve etnik kimlik, daha çok devletle mesafeli olmak üzere yeniden üretilmektedir. Kimliğin bu yeniden inşa biçiminin post-modern yeniden yapılanmanın Türkiye’ye has genel tecrübesiyle ilgili bir durum olduğu söylenebilir. Bu sürecin Mahallemilerle ilgili olan kısmı ise retoriğe konu olan bu vurguların yansıma şeklidir.

Mahallemiler, daha önce de işaret edildiği gibi genel olarak hem çevredeki etnik unsurlarla hem de devletle sorunlu olmayan bir konum sergilemişler ve günümüze kadar bu konumlarını korumuşlardır. Öyle ki yaşadıkları sosyo-kültürel yapıya adaptasyonu ve bu çerçevede Türkiye’ye has olarak Türkçe’yi akıcı konuşabilmeyi başarı olarak değerlendirmişlerdir.³³ Kültürel ve etno-dini kimliklerin yükselişi karşısında ise tersi bir durum söz konusu olmuştur. Bu süreçte onlar, çevre etnik unsurlarca da değerli bir biçimde karşılanmamış ve çoğu kez “asimile oldunuz” söylemleriyle itham edilmişlerdir.

Sosyal ilişkilerde Kürtler tarafından sık sık kullanılan “asimilasyon” söylemi, Mahallemiler açısından özellikle anadil üzerinden karşılık görmüş ve son zamana kadar anadillerini ihmal eden Mahallemiler, bu konudaki eksikliklerini giderme uğraşına girmişlerdir. Bu süreçte Mahallemiler, anadillerini canlandırma gayretlerine sıcak bakarken, devletle olan mesafelerinde ise Kürt etnisitesi üzerinde yükselen etno-politik söylemleri benimsemeyerek Arap kimliklerini ön planda tutma ihtiyacını hissetmişlerdir.

Genel anlamda retoriğin niçin kullanıldığı hususu, sorgulanması ve bilinmesi gereken bir öneme sahiptir. Öyle ki kullanılan dilin veya söylemin arkasında, ona anlam ve strateji kazandıran büyük bir yapının olduğu kabul gören bir yaklaşımdır.³⁴ Özellikle Türkiye’nin kendine has ilerleyen hızlı ve değişken siyasi yapılanmasında bu ve benzeri söylemler, sosyo-politik yaşamla doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede kullanılan retorik, etno-politik bir takım amaç ve menfaatlerle yönlendirilebilmektedir. Bu noktada şu söylenmelidir ki günümüze kadar “Dinler ve Diller Kenti” olma özelliğini beraberinde getiren toplumsal bütünlüğün devam etmesi için siyasi

³³ Konuyla ilgili bazı veri ve değerlendirmeler, makalenin “Dil ve Politika” başlığı altında yer almaktadır.

³⁴ Yapısalcıların konuya yaklaşım biçimleri bu şekildedir. Geniş bilgi için bkz. Özdemir, “Kimlik ve Söylem”, s. 111.

manipülasyonlara açık olan etno-politik merkezli retoriğin terk edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum, sadece Mahallemeleri değil tüm çevreyi politize edebilmektedir.

Mahallemeler, çevredeki etnik unsurlarla “etnik kategori”³⁵ seviyesinde bir etkileşim içinde olmuşlardır. Bu seviye, sınırları keskinleşen etnisizmden farklı olarak bireye diğerlerine karşı dengeli bir şekilde davranmayı öğreten ve bununla birlikte kökenleri hakkında da bilgi verebilen konumlanmaya işaret etmektedir. Bu çerçevede grup üyeleri, kültürel açıdan kendilerini farklı (mesela Arap ve Müslüman) bir şekilde tanımlayabildikleri gibi diğerlerince de bu şekilde kabul edilmekte ve etkileşimler, etnik merkezli sistematik bir konumlanma (ayırıcılık) söz konusu olmadan çapraz kategorizasyonlar biçiminde devam etmektedir.³⁶ Etno-politik süreçte ise Mahallemeler, direniş içinde tanımlanabilecek savunmacı bir konumda yer aldılar. Savunmacı konum (direniş kimliği), daha önce de belirtildiği gibi kimlik krizi nedeniyle oluşan kaosa karşı kendi kültürel unsurlarına sığınmayı beraberinde getirmektedir ki kriz, bu sığınma yoluyla aşılmaya çalışılır.

Mahallemelerin kendi içlerinde oluşan kimlik sorgulaması, kimlik inşasının aracı olan bazı derneklerin kurulmasına, Mahallemi köylerini tanıtıcı bazı internet sitelerinin açılmasına ve internetteki sosyal ağ üzerinden bazı grupların oluşturulmasına sebep olmuştur. Bu sorgulama ve beraberinde gelen kimliğin yeniden inşası, özellikle dil üzerinden görünürlülük kazanarak devam etmektedir. Bu bağlamda derneklerin gayret ve çalışmaları da dikkat çekmektedir.

3. Mahallemelerle İlgili Kurulan Dernekler ve Siyaset Arayışı

Mahallemelerin kimlik krizini aşmaya yönelik gösterdikleri gayret ve arayışların başında Mahallemi köylerini, Mahallemi kültürünü ve dilini tanıtan internet siteleri yer almaktadır. Bunlara süreç içinde kurulan dernekler ve sosyal medya üzerinden oluşturulan ağ grupları eklenebilir.

³⁵ Etnik ortaklığın veya kolektif aidiyetin en az bütünleşmiş türü olarak etnik kategoride, sistematik bir konumlanmadan ziyade diğerleriyle eleştirel yoruma dayanan bir etkileşim süreci söz konusudur. Thomas Hylland Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış*, çev. Ekin Uşaklı, Avesta Basın Yayın, Ankara 2004, s. 69; Richard Kearney, *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*, çev. Barış Özkul, Metis Yayınları, İstanbul 2012, s. 103.

³⁶ Bahsedilen konumlanmayla ilgili bazı veri ve değerlendirmeler için bkz. Yeşilmen, *Mahallemeler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 159; 135-136.

Mahalleme köylerini tanıtan internet siteleri, birbirinden bağımsız ve konuya ilgili kişiler tarafından hemen hemen her köy adına oluşturulmuştur.³⁷ Bu siteler, Mahallemilerle ilgili verileri paylaşmakta ve köylerini tanıtıcı özel bilgiler sunmaktadırlar. Bununla birlikte her site, kendi köyü ile ilgili özel haber ve durum bilgisini de paylaşarak bir nevi sosyo-kültüre dönük portal ortamı görevini yerine getirmektedir. Bu sitelerin içeriği “www.haldeh.com”³⁸ örneğinde aşağı yukarı şöyledir: Mahallemilerle ilgili genel tarihi veriler, köyle ilgili tarihi bilgiler, şecere-soy bilgisi, yöre mutfağı, fıkralar, çeşitli konular hakkında bazı videolar, Arapça-Türkçe bazı hikayeler, bilmeceler, oyunlar-oyuncaklar, batıl diye isimlendirilen bir takım inançlar, yer adları, gelenek ve kültürden bazı örnekler, yöresel bazı eşyalar, köyün genel mimarisi ve camileri, muhtarlık bilgileri ve varsa köyden şehit olmuş kişileri tanıtıcı bilgiler yer almaktadır. Tüm bunlarla birlikte sitelerde Mahallemilerin konuştuğu yerel dili tanıtıcı sözlük de dikkat çekmektedir.

Mahallemilerle ilgili oluşturulan sosyal ağ grupları genellikle köy isimleri üzerinden aktiflik göstermektedir. Bunun dışında “Arap” ve “Muhalleme” isimleriyle oluşturulmuş ağ grupları da söz konusudur. Muhalleme ve Arap kimliğini vurgulayan gruplarda paylaşılan konular, köy sitelerindeki konulara eşdeğer olmakla birlikte daha çok etnik bir söylem zemini üzerinden oluşturulmaktadır. Nitekim son zamanlarda yaygınlık kazanan “Muhalleme”³⁹ isim vurgusu yeniden üretilen bu kimliği temsil etmektedir ki burada ilk sesli harfin “u” ile belirtilmesi ön plana çıkmaktadır. Belirtilen “u” sesli harfin kullanımı, aynı zamanda Mahallemilere dönük kullanılan isim çeşitliliğinin ve köken tartışmalarında yer alan belirsizliğin giderilme çabası olarak da değerlendirilebilir. İsmi bu şekilde belirtilmesiyle ortak aidiyet itibarıyla Arap kimliği vurgulanmaktadır. Bu noktada ön plana çıkarılan temel husus da Arapça dilinin canlandırılması gerekliliğidir.

Mahallemilerin kimlik sorunsalına dönük dil üzerinden yaptıkları ilk çalışmaların amacı akademik araştırmalara da konu olan yerel dilin mahiyetinin sorgulanması idi. Bir takım sorgulamalar yapıldıktan sonra çalışmalarını geliştirmek ve dili tanıtmak amacıyla internet siteleri üzerinden

³⁷ Bu sitelerden öne çıkanlar şunlardır: “www.haldeh.com”, “www.kinderip.net”, “www.gelinkaya.com”, “www.gelinkayaderneği.com”, “www.derizbin.com”, “www.sorizbah.com”.

³⁸ Haldeh, Sarıkaya köyünün yerel ismidir.

³⁹ Bu isim, Bekir b. Vail’in Şeyban koluna mensup olan Muhalleme b. Zühl’den hareketle kullanılmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 77-78; 84-86.

sözlük çalışmaları da yapıldı. Bu çalışmalar süreç içinde yapılan çalıştaylar aracılığıyla daha da geliştirildi.⁴⁰ Yöneticileri tarafından bu çalıştayların amacı şöyle ifade edildi:

Amacımız, Arapça'nın farklı bir lehçesini konuşan yöremizdeki insanların (Mahallemilerin) anadili ile ilgili sorunlarını paylaşmak, bunların çözümü için fikir alışverişinde bulunmaktır. Mesela; temel sorunlardan biri şudur: Söz konusu lehçenin yazılı bir temele dayanmamasıdır. Bu çalışmaların kültürümüze katkı sağlaması dışında da herhangi bir gayesi yoktur. (E;47)

Dil, Mahallemi kimliğinin uyanışa geçtiği ilk andan itibaren önemsenen temel unsurlardan biridir. Dil unsurunun ön plana çıkmasının en temel gerekçesi, etnik kökene dair sorgulamaya yön kazandıracak ipuçların kullanılan dilin kendi içinde barınmasıydı. Bu çalışmaların sonradan kendini hissettiren gerekçeleri ise özellikle kurulan dernekler ve ağ grupları üzerinden gelişen etnik söylem eşliğindeki gerekçeleri, "asimile olmamak", "Mahallemi kültürünü korumak" ve "Demokratik Açılım/Çözüm sürecinde biz de varız." gibi vurgular olmuştur.

Mahallemilerin kültürel talepleri, resmi olarak ilk defa, 2006 yılında Mercimekli (Hapsines) köyünde kurulan, "Sami Mihelleme Dinler Diller ve Medeniyetler Arası Diyolog Derneği" tarafından dile getirilmiştir. Derneğin kuruluşunda resmi ve sosyal yönden bir takım zorluklar söz konusu olmuştur.⁴¹ Özellikle süreç içindeki etno-politik çatışmalar, Mahallemilerin derneğe yaklaşımını olumsuz etkilemiş ve bu yönde Mahallemiler, dernek kurucularına ve derneğe "Siz de devleti zayıflatmak istiyorsunuz." yaklaşımıyla mesafeli davranmışlardır. Sonraki aşamada "Mihelleme" kimliği yanında "Arap" kimliğinin de vurgulanması gerektiğini düşünen dernek üyeleri, ayrıca "Anadolu Arap Birliği Derneği"ni de açarlar, fakat bu dernekler, bazı davalar neticesinde mahkeme kararıyla kapatılır. Bahsedilen dernek kurucuları, sonrasında "Anadolu Arap Birliği Hareketi" derneğini açmışlarsa da bu da 2015 yılı itibarıyla kapatılan dernekler arasında yerini alır.⁴²

⁴⁰ Yapılan çalıştayla ilgili yerel basında çıkan haber için bkz. (<http://www.artukluhaber.net/haber-muhalleme-araplarindan-2.arapca-sozluk-callstayI-20908.html>) (05.03. 2016).

⁴¹ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Ali Aslan, "Mihallemlerin Demokrasi Rüyası", *Türkiye'nin Demokratikleşmesi*, ed. Hakan Samur-Zelal Kızılkıran Kısacık, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2014, ss. 355-357.

⁴² Geniş bilgi ve basında çıkan ilgili haberler için bkz. (<http://bianet.org/bianet/siyaset/164667-mihallemler-meclis-yolunda>); (<http://www.radikal.com.tr/turkiye/en-buyuk-arap-dernegi-kapatildi-1326039/>) (01.12.2015).

Mahallemler açıldığı ilk andan itibaren “Sami Mihellemi Dinler Diller ve Medeniyetler Arası Diyolog Derneği”ne mesafeli yaklaştılar. Dernek, yaptığı bir takım basın açıklamalarıyla dikkatleri bölge Araplarının/Mahallemlerin üzerine çekebilmiş, fakat onları temsil yeteneğini hiçbir zaman kazanamamıştır. Dernek aracılığı ile basında çıkan bazı haberler ve verilen demeçler, birçok Mahallemleri tarafından “şov(menlik)” olarak yorumlanmıştır.⁴³

Mahallemler, yukarıda adı geçen dernek(ler) vesilesi ile bölgede sadece Kürt nüfusunun değil Arapların da yaşadığının basına yansımından memnundu, fakat derneğin içinde bulunduğu söylemlerden de rahatsızlardı. Çünkü kullanılan söylemler, Kürt kimliği üzerinden yükselen etno-politik taleplere işaret ediyordu ve bundan dolayı da Mahallemler, derneğin faaliyetlerini tereddütle karşılamışlardı. Nihayetinde 2015 yılındaki genel milletvekili seçimlerinde dernek başkanı, HDP’den Mardin ve sonrasında Batman milletvekili seçilince Mahallemler bu tereddütlerinde haksız olmadıklarını dile getirdiler. Bu dernek ve başkanı vasıtasıyla HDP’nin kimlik siyaseti üzerinden tanımlanmaya başlanan Mahallemler, her fırsatta durumdan duydukları rahatsızlığı ifade etmeye çalıştılar. Öyle ki bu dernek(ler) kapatıldıktan sonra başkalarının yeni bir dernek (MAY-DER) kuruldu ve bu yeni derneğin kurucuları, bir öncekinin sebebiyet verdiği algıdan korunmak için kendilerini şu ifadelerle tanıttılar:⁴⁴

Zorunlu Açıklama: Bizler, MAY-DER olarak, kuruluş çalışmalarımızda yanlı ve yanlış bilgilerin mevcut olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız. Sami Mihellemi Derneği Başkanı ve Mardin HDP Milletvekili ile maddi veya manevi bağımızın bulunmadığını, siyasi çizgisini değiştirme noktasında bizce kabul edilebilir samimi düzeye ulaşmadığı müddetçe hiç bir ortamda maddi ve manevi birlikteliğin veya ortaklığın kati suretle olmayacağını bilinmesini (istiyoruz). (Bununla birlikte) Anadolu'ya yerleşen en eski Arap Kabilesi olan Muhallemler Araplarının asimilasyonuna karşı kültürlerinin muhafazası için çalışmakta olduğumuzu, Derneğimizin kuruluşunda ve fikir yapısında Muhallemler Arap kültür ve milli şuuru dışında hiçbir şeye yer verilmeyeceğini tüm kamuoyuna ilan ediyoruz. (MAYDER - Yönetim Kurulu).⁴⁵

⁴³ Geniş bilgi için bkz. (<http://www.haber7.com/tarih-ve-fikir/haber/959586- Anadolu-araplarimihallemler- ilgi- beklıyor>) (01.12.2015).

⁴⁴ MAY-DER ile ilgili aktarılan alıntılar, 09.01.2016 tarihli olmak üzere şu adresten derlenerek alınmıştır: (https://www.facebook.com/groups/muhallemler.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity) (09.01.2016).

⁴⁵ Bkz. https://www.facebook.com/groups/muhallemler.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

MAY-DER (Muhalleme Arap Yardımlaşma Kültür Derneği), öncelikle sosyal ağ üzerinden oluşturduğu grupla kendini tanıtmaya ve amaçlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Facebook'ta 2000'den fazla takipçisi bulunan MAY-DER grubunun sitesinden derlenen bilgi paylaşımlarında kimlik krizini aşmada gelinen nokta ise şu şekilde belirtilmektedir:

Anadolu Arapları bugüne kadar her şey oldular. Her milletin her cemaatin her partinin içinde kendilerini kabul ettirdiler. Türk oldular, Kürt oldular, AKP'li oldular, MHP'li oldular, cemaat oldular, komünist oldular, çağdaş yaşamcı oldular, Türkan Saylanlı, İşçi Parti'li oldular. HDP'li bile oldular. Anlayacağınız her şey oldular. Ancak kendileri olmadılar, olamadılar. Hep bir kimlik sorunu yaşadılar. Bugün ise artık bu kimliksizlikten kurtulmaya başladılar ve kendi kimlikleri olan ARAP kimliğini buldular. (Muhalleme Arapları).⁴⁶

Arap etnik kimliği üzerine vurgu yapan MAY-DER, kendi amacını ise şu şekilde ifade etmektedir:

Amaç, Türkiye'nin asli unsuru olan Arap ve özelde Muhalleme halkını kültürel açıdan bilgilendirmek, fakir ailelere (Arap, Kürt, Türk fark etmez) karınca kararınca yardım etmektir. Bu dernek, Arapça şarkı, ilahi ve şiirleri mümkün mertebe çocuklarımıza öğretmeyi hedef bilen bir dernektir... Dernek kurma amacımız, uzun ve değerli bir geçmişe sahip olan Muhalleme Arap dil ve kültürünü dış tahribatlara karşı korumak ve var olan dili, gelenek ve adetlerimizi halkın dini olan İslam'a ters olmadığı sürece sahiplenmektir.⁴⁷

Burada öne çıkan husus etnik kökeni ne olursa olsun Türkiye'de yaşayan herkese maddi yardımlarda bulunmak ve "Muhalleme" Arap dilini ve kültürünü koruyup canlandırmaktır. Aynı zamanda grubun sahip olduğu hedeflerden biri olan "dil"in/ "kültür"ün korunması ön plana çıkmaktadır. Yeni neslin Arapça ve anadilini öğrenmesine katkı sağlamak üzere şarkı, ilahi ve şiir çalışmalarıyla dilin canlandırılması önemsenmektedir. Nitekim üyelerinde aradıkları birincil özellik de bu yönde kendini göstermektedir:

⁴⁶ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhalleme.arap.derneği/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

⁴⁷ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhalleme.arap.derneği/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

Tüm Türkiye halklarına saygımız sonsuzdur ancak üyelerimizin Arapça konuşan ailelerden seçilmesi önceliğimizdir.⁴⁸

Dernek ve ağ gruplarının dil üzerinden yaptıkları çalışmalar, Türkiye’de yaşayan diğer Arap çevrelerinin de gündeminde yer alan bir konudur. Özellikle “18 Aralık Dünya Arapça Günü”⁴⁹ etkinlikleri, ilgili dernekler ve sosyal ağ grupları tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. 2013 yılında kurulan Anadolu Arapları Derneği’nin⁵⁰ öncülüğünde Türkiye’de ilk defa 2014 yılında kutlanan 18 Aralık Dünya Arapça Günü etkinlikleri, her sene düzenlenmekte ve dünyanın çeşitli Arap ülkelerinden katılımlar gerçekleşmektedir. Etkinliklerde Arapça dilinin akademik yönden tanıtılması ve günlük yaşamda kullanılması hususu ön plana çıkmaktadır. MAY-DER de günlük yaşamda Arapça konuşulmasını ön plana çıkartarak bu çerçevede ailelerin de çocuklarına anadillerini öğretmeleri ve “asimilasyondan kurtulmak” vurgusuyla dilin korunması ve canlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bunu yaparken de “ırkçı”lık ve çeşitli söylemlere konu edilen “faşist” sorunsalını da şu yaklaşımla aşmaya çalışmaktadır:

Muhalleme Arap Derneği May-Der olarak kafatasçı anlayışla işimiz olmaz. Arapların bir üstünlüğü varsa erdemli, İslami, hoşgörülü ve irfani davranışları sayesinde... Madem ben Arap yaratıldım Arapları ve Arap kültürünü öğrenmem ve onu özümsemem gayet doğaldır. (Muhalleme Arapları).⁵¹

Türkiye’de sosyal etkileşimlerde etnisizmi arttıran etno-politik yapılanmaların sebep olduğu bölünme/parçalanma kaygılarına karşı MAY-DER, birlik hassasiyetine işaret ederek “Türkiyeli olma” durumunu benimsediğini belirtmektedir:

Tüm Muhallemlerin sayfası olan May-Der, bu zor süreçte Türkiye’nin birlik, beraberliği ve bütünlüğünden yanadır. Bu yönde hiçbir siyasi tarafı yoktur. Her üyenin gönlünde yatan muhakkak bir siyasi görüş vardır; biz sadece saygı

⁴⁸ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhalleme.arap.derneği/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. (<http://www.akdemistanbul.com.tr/haberler/etkinlik-haberleri/detay/18-aralik-dunya-arapca-gununu-kutluyoruz#.VpFaRbaLTIU>) (01.12.2015).

⁵⁰ Dernek hakkında geniş bilgi için bkz. (<http://www.anadoluarapları.com/>) (01.12.2015).

⁵¹ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhalleme.arap.derneği/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

duyarız ancak kesinlikle taraf değiliz. Bazıları hepimiz Türk'üz diyor bazıları başka bir şeyler söylüyor ancak biz, şunu söylüyoruz: Hepimiz Türkiyeliyiz.⁵²

Yaşanılan kimlik krizini “Arap” etnik kimliği üzerinden ve “Türkiyeli” olma vurgusuyla aşmaya çalışan MAY-DER, bu yöndeki gayret ve çabalarını, özellikle dil üzerinden yaptığı kültürel faaliyetlerle sürdürmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte Arapların Türkiye'nin asli unsurlarından biri olarak değerlendirilmesini de istemektedir:

Off be... Şu an konuşan Cumhurbaşkanımız maalesef yine Türkiye'deki 6 milyon Arap kökenli vatandaşları görmezden geldi. Abazayı da saydı, bizi (Türkiye'de yaşayan tüm Arapları) gene unuttu...⁵³

Mahallemilerle sahada yaptığımız genel görüşmelerde yer yer karşımıza çıkan bu talep, bazı görüşmecilerimiz tarafından kimliğe değer atfetme kaygısıyla önemsenmektedir. “Cumhurbaşkanı/Başbakan bizden bahsetmedi.” gibi sitemler, bu değer vurgulanmasına dönük ifadeler olarak değerlendirilebilir. Tam bu noktada derneklerin ve benzeri faaliyetlerin “değerli” kimliği karşılama hususunda insanlar tarafından sınındıklarını söylemek mümkündür.⁵⁴ 2006 yılında açılan ilk dernek, bu değeri karşılama hususunda yetersiz kalmış ve temsil yeteneğini bir türlü oluşturamamıştır. Sonrasında açılması düşünülen dernekler de muhtemelen benzer bir sınamayla yüzleşeceklerdir.

Sosyal medyadaki grup paylaşımlarında Arapların, özelde de Mahallemilerin milletvekili statüsüyle temsil edilmesi gerektiğini yansıtan düşünceler görülmektedir. Bu yöndeki yaklaşımları örnekleyen paylaşımlardan biri şöyledir:

Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde, ilçelerinde ve köylerinde yaşayan, nüfusu milyonlara varan Araplar bulunmaktadır. Bunlar, Türkiye'de durmadan değişen siyasi konjonktür içindeki taleplerini, ihtiyaç ve önerilerini dile getirememektedirler. Bunun birçok nedeni vardır: En büyük ve en geçerli olan nedeni ise Türkiye Araplarının siyasi olarak belirli bir çizgide veya görüşte

⁵² Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhallemi.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

⁵³ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhallemi.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

⁵⁴ “Değerli olmak” ve “değer vermek”, kimliğin kendi içindeki istikrarının devamı için en temel ihtiyaçlardan biridir. Geniş bilgi için bkz. Nuran Hortaçsu, *Ben Biz Siz Hepimiz: Topumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, ss. 16-17.

olma noktasında isteksiz, yetersiz ve tecrübesiz olmalarıdır... Önümüzde yaklaşan seçimler var... Peki, kardeşlerim! Size bir gerçeği vurgulamak istiyorum: Biz neden her seçimde temsilcilerimizi adam gibi seçemiyoruz? ... Türkiye Araplarının artık milli bir şura sahip olması gerektiği kanaatindeyim. Kalkıp bölücülük yapalım, demiyorum; ama Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bölgelerimizden seçilecek temsilcileri de güzelce seçelim diyorum. Yerel yöneticilerimizi seçerken de aynı hassasiyeti gösterelim. İhtiyaçlarımıza ve taleplerimize cevap verebilsinler. Milli bir şuurumuz olsun ki verdiğimiz oyun hakkını isteyebilelim, oyumuza sahip çıkalım.⁵⁵

Burada Mahallemlerin mecliste temsil edilmesi talebi ön plandadır. Temsil imkanı için Arap kimliğine mensup olanların seçimlerde organizeli olmaları gerektiği ve bundaki amacın "bölücülük" olmadığı, aksine var olan siyasi arenada böyle bir organizasyona ihtiyaç hissedildiği vurgulanmaktadır. Bunun başka bir ifadesi, "oy'un hakkını istemek" şeklinde değerlendirilebilir. Bu noktada "oy"un karşılık olarak etnik kimliğe ve etnik kimliğin politize kanallarına işaret ettiği göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede kimliklerin inşa vurgusu kadar onların nasıl, ne için ve kim tarafından inşa edildiği de önem kazanmaktadır.⁵⁶

Kolektif düzeydeki krizin aşılması yönünde kendini hissettiren Mahalleli kimliğinin inşası, dernek açma, sosyal ağ grupları oluşturma gibi bir takım sosyal faaliyetlerle yön kazanırken, daha önce de belirtildiği gibi, bu süreç, özellikle dil (Arapça) üzerinden kendini hissettirmektedir. Kimliğin, dil gibi kolektif bilince yükselen bir unsur üzerinden konumlanması, eleştirel yorum etkileşimlerine dayalı yaşamın diğer unsurlarının buharlaşmasına sebep olabilmektedir. Başka bir ifadeyle, kimlikleşme sürecinde dil ön plana çıkarken tarihi süreç içinde birikerek gelen diğer sosyo-kültürel unsurların (erdem, irfan ve karşılıklı anlayış gibi özelliklerin) zayıflama ve değersizleşme riski de söz konusudur. Alan çalışmasında karşılaştığımız "Arap'ız ama faşist değiliz."; "Arap'ız ama Kürtler de Türkler de biz de Müslümanız."; "Arap'ız ama devlet düşmanı değiliz; bu vatanda hepimiz kardeşiz." "Türkiyeliyiz." anlamındaki yaklaşımlar, söz konusu olan buharlaşma alanına işaret eden hareketlenmeler olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda bir unsurun bilince yükselmesi, sosyo-kültürel etkileşimlere ve politik hareketlenmelere de bağlı olarak, kimliğin diğer kendi unsurları karşısında ya da çevredeki diğer

⁵⁵ Bkz.

https://www.facebook.com/groups/muhalleli.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

⁵⁶ Castells, *Kimliğin Gücü*, s. 14.

gruplar ve kimlikler karşısında, keskin sınırlar oluşturma riskini de beraberinde getirebilmektedir. Konunun bu yönü de diğer etnik gruplara karşı olduğu gibi kimliğini yeniden üreten grupların kendi kendileriyle olan bir sınavı/mücadelesi olarak da değerlendirilebilir. Bununla ilgili olarak bir sonraki konuda dilin Mahallemiler açısından önemi ve politik süreçte konumlandırıldığı alanla ilgili görüşmeler değerlendirilecektir.

4. Kimliğin İnşasında Anadil Meselesi ve Politika

Dil, sosyo-kültürel düzeyde etnik kimliğin dışa yansıyan ve gözlemlenebilen unsurlarının başında yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı dilin birleştirici ve ayırıcı işlevleri öne çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, dil, aynı dili konuşanlar arasında biz aidiyetine, diğerlerine dönük ise farklılaştırıcılık etkisine sebep olabilmektedir. Bu yönüyle dil, “gruba mensubiyetin ölçütsel bir niteliği, etnik kategorileştirmenin önemli bir işareti, kimliğin duygusal bir boyutu ve gruba tutunmayı kolaylaştırmanın bir aracı” olarak sosyal yaşamda ve etnik gruplar arası ilişkilerde dikkati çekmektedir.⁵⁷

Modern ulus-devlet yapılanması sürecinde ulusal kimliğin bir işareti olarak “resmi dil” üzerinden dilde standartlaşma kendini gösterirken bunun dışında kalan diğer diller de standart dışı olarak göz ardı edilmiştir. Neticede kullanılan diller ve söz konusu olan değerler arasındaki farklar da göz ardı edilmiş ve grupların kimliklerinde kendine has bir takım sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunların başında da özgüven kaybı yer almaktadır ki bunun temel sebebi grupların ikinci dili kendi anadilleri gibi konuşamaması olmuştur. Doğrusu bu sorun ekonomik sıkıntıları beraberinde getirebileceği gibi psikolojik sorunlara, fiziksel ve sosyal yalıtıma da yol açabilmektedir.⁵⁸ Dolayısıyla, standart dili akıcı kullanabilmek aynı zamanda tüm bu sorunların aşılması anlamına da gelebilmektedir. Bu noktada şu söylenmelidir ki, Mahallemilerde olduğu gibi, anadildeki canlılığın kendini hissettirdiği son zamanlara kadar ikinci dili akıcı biçimde konuşabilmek grup üyeleri tarafından başarı olarak algılanabilirken bu başarı, aynı zamanda ana dilini ihmal etmeyi de beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme sürecindeki modern ulus-devlet yapılarının değişim/dönüşüm gayretlerinden biri de kendi içinde barındırdığı farklı

⁵⁷ Kemal İnal, *Dil ve Politika: Dilin Kökeni, Etnik Boyutu ve Kimlik İlişkisi*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2012, s. 113.

⁵⁸ İnal, *Dil ve Politika*, ss. 110,117.

etnik kimliklerin/dillerin meşruiyetini kabul etmeleri olmuştur. Bu süreçte alternatif olarak çokkültürlü politikalar uygulanmış ve dil eksenli olmak üzere farklı etnik (ve dini) kimlikler, politik arenada ön plana çıkmıştır. Türkiye’de bu, birbiriyle çatışma içine girmeden farklı etnik unsurlara sahip çıkılması ve temsil imkanı kazanmaları amacıyla “Demokratik Açılım/Çözüm Süreci” olarak ifade edildi ve süreç, sosyo-politik düzeyde kültürel ve etno-dini kimlikleri harekete geçirdi. Neticede çiftdililik siyasetin en üst seviyesinden olmak üzere tüm kurumsal alanlarda tartışılmaya başlandı.⁵⁹

Süreç içinde Mahallemiler de kendi kimliklerini sorgulamaya ve özellikle, dernekler konusunda da belirtildiği gibi, dil üzerinden kimliklerine sahip çıkmaya başladılar. Öyle ki, aşağıdaki görüşme örneklerinde de görüleceği gibi, öncesinde Türkçe öğrenmeyi başarı olarak algılayan ve bununla özgüven sağlayan Mahallemiler, günümüzde de aynı kaniya sahip olmakla birlikte, ihmal edilmiş olan anadillerini canlandırma gayretlerine girdiler. Gösterilen gayretlerin kendi içlerinde ne derecede karşılık bulduğu hususu ise Mahallemiler arasında tartışma konusudur. Bu çerçevede Mahallemiler açısından anadilin önemi, sürecin Mahallemiler açısından nasıl algılandığı ve öne çıkan unsurların neler olduğu gibi problemler de önem kazanmaktadır. Bahsedilen problemlerden anadilin önemi aşağıda yer alan örnek görüşmeler ile değerlendirilmektedir:

Nasıl ki insanlar İngilizceyi, Kürtçeyi öğreniyorlarsa Mahallemi dilini de öğrensinler. En azından o zaman bir kıymeti de olur. Şu anda bu dilin bir kıymeti varsa kendi aramızda; Mahallemilerin arasında ve Arap ülkelerinde bir kıymeti vardır. Mesela; Beyrut’a ilk gittiğimde bir iki ay zorlandıktan sonra onlar gibi konuşmasını öğrendim, şimdi Mısır lehçesini ve daha diğer lehçeleri de konuşabiliyorum. (G7;E;56).

Bu görüşmeye göre anadilin yaşadıkları coğrafyada kendilerini temsil etmenin dışında, aslında pek bir kıymetinin olmadığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte konuşulan dilin esas değerinin Arap ülkelerinde görüldüğü dile getirilmektedir. Bu durum, özellikle sosyo-ekonomik planda kendini

⁵⁹ Bununla ilgili politikalar çerçevesinde bazı antropologlar ve kültürel kimliğin aktörleri çiftdililiği kültürün korunması açısından savunurken bazıları da bunun hassas bir siyasal sorun olduğunu ve bir grubu diğer grupla karşı karşıya getireceğinden dolayı konunun potansiyel olarak ayrımcılığa yol açabileceğini ileri sürmektedir. Bkz. Conrad Phillip Kottak, *Antropoloji-İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, çev. Sibel Özbudun, Ütopya Yayınevi, Ankara 2001, s. 534; İnal, *Dil ve Politika*, s. 121.

hissettirmektedir: Konuşulan dil, ekonomik gerekçelerle, Lübnan başta olmak üzere Arap ülkelerine olan yoğun iş göçünün yönünü belirlemiştir.⁶⁰

Çevredeki diğer etnik unsurlara nazaran Mahallemilerin Türkçe'yi daha akıcı ve daha itinayla kullandıkları hususu, diğer etnik unsurlarca da ifade edilmektedir. Bu durum, yaşanan ülkede (Türkiye de dahil olmak üzere) çocuklarının gelecekteki başarıları için bir ön koşul ve aynı zamanda özgüvenin de gerekçesi olarak değerlendirilmektedir. Aşağıda Türkçe öğrenmeyle ilgili yaklaşımları yansıtan örnek görüşmeler yer almaktadır:

Çocukların geleceği için, hatta daha çok şey öğrenmeleri, geleceğe hazırlık olmaları için. Kendini daha iyi tanır. Kendi anadilini de köyde yaşadığı müddetçe unutmaz. (G17;E;45).

Türkiye'de yaşadığımız için önemlidir. Beyrut'a gittiğin zaman Türkçenin önemi kalmıyor, mesela yani. Türkçe o zamanlarda bizim için zordu. Beyrut'a gidenler de bu nedenle gittiler. Lisanımız, konuştuğumuz dil, Lübnan'a uygundu... (G16;E;52).

Türkçe iyidir yav! Bana kalırsa bu Mahalle köylerinin hepsi devletlerini çok severler... Gerçekten de devletimizi çok severiz... (G11;E;63).

Bu görüşmelerde ön plana çıkan üç temel husus vardır: Bunlardan biri, Türkiye'de sosyal yaşam açısından Türkçenin ön planda olması ve bunun sosyal pratikler ve realiteler açısından vazgeçilmez olduğu. İkincisi, çocuklarının geleceği için Türkçe dilini öğrenmenin ihtiyaç olduğu ve onların bu dili öğrenmelerine imkan tanımanın gerekli olduğu. Üçüncüsü de bu durumdan herhangi bir memnuniyetsizliğin söz konusu olmadığı; zira Türkçe, Türkiye'yi temsil etmektedir ve Mahallemiler'in devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığına karşı memnuniyetsizlikleri söz konusu değildir. Bu çerçevede Mahallemiler açısından Türkçeyi doğru ve akıcı konuşabilmek önemli ve benimsenen bir durum iken, kimlik politikaları ise bu durumu etkilemiştir. Nitekim çevredeki etnik unsurların kimlik/dil üzerinden bölge içindeki konumlanmaları etno-politik düzeyde hareketlenmeye başlayınca Mahallemilerin dikkati bu kez tersi yöne çevrilmiş ve ihmal edilmiş olan anadillerini sorgulama ihtiyacı hissetmişlerdir:

⁶⁰ Lübnan merkezli yaşanan süreçle ilgili veri ve değerlendirmeler için bkz. Yeşilmen, *Mahallemiler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı*, ss. 318-322.

Konuştüğümüz dilin nasıl bir değeri olsun ki. Bu dili konuşanları toplasan en fazla bir milyon eder. Fakat fasih Arapçayı konuşanlar 120 milyonu bulur.(...) Dilimizin bir önemi yoktur. Çünkü biz bunu kendi kafamızdan ürettik. Arapçadan, Türkçeden ve Kürtçeden aldık, karışık bir yapıdadır. (G16;E;52).

Dilimizin ne olduğu, bizim kim olduğumuz belli değil. Karmakarışık bir dil. Arap ülkelerini doğru düzgün anlayamıyoruz bile. (G15;E;50).

Valla şu durumda konuştuğumuz dilin bir değeri yok...(...)Yav Suriyelilerin konuşmasına bakıyorsun onları anlayamıyoruz, onlarla konuştuğumuzda da onlar da bizi doğru düzgün anlayamıyorlar, Suudi(Arabistan) için de durum aynıdır, Irak için de durum aynıdır. Bu söylediklerim doğru değil mi? Bırak onları, komşu olan Şorızbah (Çavuşlu) köyüyle bile konuştuğumuzda birçok kelimedede anlayamıyoruz... (G10;E;37).

Yukarıdaki görüşmelerde dilin temsil ettiği nüfusun bölgede azınlıkta olması ve aynı zamanda Türkçe, Kürtçe ve Süryanice gibi farklı dillerden etkilenecek karma bir yapı sergilemesi dolayısıyla eleştirilmiş ve kıymetsiz olarak değerlendirilmiştir. Buradaki yaklaşımlar, bölgedeki etnik kimlik politikalarının da etkilediği "Biz kimiz?" sorunsalının henüz cevaplanmamış ilk refleks yaklaşımlarını göstermektedir. Bu yöndeki yaklaşımların son zamanlarda azalmaya doğru gittiğini söylemek mümkündür. Aşağıdaki örnek görüşmeler de bu tarz yaklaşımların ne yönde azaldığını örneklemektedir:

(...) Ben lisanımızdan memnun değilim demeyeceğim, memnunum. Aslına bakarsan en fasihi bizim lisanımızdır...(G11;E;63).

(...) Bizim Arapçamız hakiki bir Arapçadır, tam bir Arapçadır... (G25;E;87).

Yav Mahalleliye olanların dili Arapçadır, Arapça konuşuyoruz... Her halükarda biz Arap'ız... Bizim konuştuğumuz dile biraz Türkçe biraz da Kürtçe ve biraz da Farsça kelimeler karıştı. Yoksa bizim konuşmamız, hacca gittiğimde Arapların arasında garipsenmemişti. Konuştuğum dili çok beğendiler. (...) Mahalleli dili pek sade değil, karışık bir hal almış... (G14;E;77).

(...) Konuştuğumuz dil esasında Arapçadır. İstersen sana örnekler vereyim. Konuştuğumuz kelimeler Kuran'da olan kelimelerdir. Ama öğreticimiz yok. Bak şimdi: "Delu"(su kuyusana sarkıtılan kova) kelimesi var. "Hirimtu"(yaşlandım); Hirimne"(yaşlandık) kelimesini Arap ülkelerinden sadece biz ve Tunuslular kullanırız. "Tayr", "cib"(kuyu), "vey", "é"(evet), "bakara", "ibil", "cemel"; Araplar "ibil" diyorlar, "cemel" demiyorlar, biz ise cemal diyoruz. "Akıl", "iste'iz minnu" (ondan sakın), "Zib"(tilki), "ne'ce"(koyun), kifiltu"(kefilim) gibi kelimeler... Dilimizde olup da Kur'an'da

olmayan ne var ki? ... Yav Arapçayı seviyoruz! Nasıl olur da ben Arapçayı unutacağım. Millet Arapçayı öğrenmek istiyor ben kalkıp bu güzelim Allah'ın nimetini unutam mı? Hayır!.. (G8;E;72).

Bu da sonuçta bir dildir. Bir dil, bir insandır... İnsan ne öğrenirse kârdır.(...) Bizim dil, Kur'an için faydalıdır yani. Anlamı daha güzel okunur. Okuması da anlaması da daha kolay sağlanıyor. (G17;E;45).

Neden kıymeti olmasın. Arapça dili her şeyden daha muteberdir. Kuran-ı Kerim'in dili Arapçadır ve bizim lisanımız da Arapçadır. İnsanlar katında da Allah katında da daha kıymetlidir... (G3;E;78).

Bu görüşmelerde dil, özellikle etnik kökene işaret eden temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Günlük yaşamda kullanılan dilin karmaşık özelliğine rağmen, bu dilin aynı zamanda Arapça'nın en "fasih" hali olduğu da belirtilmektedir. Bu noktada konuşulan dilin değeri, dini açıdan Kur'an'ın anlaşılması yönünden de ele alınmakta ve bu dile sahip olmanın hem bir nimet hem de kıvanç verici olduğu vurgulanmaktadır. Tüm bunlarla birlikte Mahallemilerin sahip oldukları dil imkanının yok olma riski taşıdığına da değinilmektedir:

Ben Arapça dilini önemsiyorum ki bu gidişle yavaş yavaş kaybolacak gibi görünüyor. O dille birlikte bir kültür de kayboluyor. Kuran-ı Kerimi anlamada da önemlidir. Dil, temel bir unsurdur. Benim Arapça bilgim Kur'an'ı anlamamda çok çok işime yarıyor... Öte taraftan Suriye ve Irak ile dil birliği anlamında onlarla bir olduğumuzu hissedebiliyoruz. Kendime Türk'üm diyorum, Suriye'yi kendimden görmüyorum, onlara da Türk'üm diyorum, fakat oralara gittiğimde de onlarla anlaşabilmem de sevindirici bir şey, uluslararası bir heyecan veriyor yani, pozitif bir durum bu. (G21;E;65).

Bu görüşme, gerek dini açıdan gerek uluslararası konum itibarıyla dilin imkanlarını ifade etmektedir. Bununla birlikte kültürü de temsil eden dilin yavaş yavaş yok olma riski taşıdığı da dile getirilmektedir. Özellikle Mahallemi ailelerin kendi çocuklarına Arapçadan ziyade Türkçeyi öğretmiş olması ve çevrelerini kuşatan nüfusun daha çok Kürtçe konuşuyor olması bu durumu destekler mahiyettedir. Dilin yok olma tehlikesine karşı öne çıkan yaklaşımlar ise yukarıdaki görüşmelere kıyasla dilin bilinçteki yükselişine (kimliklenme) işaret etmektedir. Anadilini korumaya dönük özel gayret gösteren bir görüşmecinin aşağıdaki yaklaşımları, bu durumu örnekler mahiyettedir:

Dil kültürün temsilcisidir. Dil kültürün aynasıdır... (Mahallemiler) Asimile oluyorlar. Ne diye farklı renk veriyorum değil mi? Anadil, sadece dil değildir; kültür, adet ve medeniyetin canlı taşıyıcısı ve başyapıtıdır. Kur'an'ın dilidir. Arapçaya sahip çıkmayacağım da neye sahip çıkacağım. Bu dil, Allah'ın bir nimeti. (G28;E;38).

Bu görüşme örneğinde dil, bilinç seviyesinde daha yüksek bir yerde tutularak kültür ve medeniyet üzerinden değerlendirilmekte ve asimilasyon kavramıyla dilin tehdit altında olduğu vurgulanmaktadır. Bölge içindeki diğer etno-dini grupların dil üzerinden sergiledikleri politik yükseliş göz önünde bulundurulduğunda bu örnek görüşmede kullanılan "kültür", "medeniyet" ve "asimilasyon" kavramlarının politik zemine işaret ettiğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, bir önceki görüşmelerde dil, daha çok aidiyet, sosyal etkileşimler ve ekonomik çapta uluslararası imkanlar bakımından yaşam akışına/pratiğine göre değerlendirilirken, son görüşme (G28;E;38) örneğinde ise daha çok ideolojik bilinç seviyesinde belirtilen ve asimilasyon kavramıyla da politik arayışlara işaret eden bir yaklaşım sergilenmektedir. Konuyla ilgili aşağıda yer alan görüşmelerde ise Mahallemilerin bölgede kendini hissettiren etno-politik yapılanmalar karşısında dili nasıl konumlandıklarıyla ilgili olarak anadilde eğitim problemi sorgulanmaktadır:

Evet, daha çok Kürtler böyle bir şey söylüyorlar. Ben, böyle şeyleri iyi görmüyorum. Biz Türkiye'de yaşıyoruz ve Türkiye'de Türkler, Kürtlerden de Araplardan da daha fazladır, Türkçenin olması lazım. (G20;E;87).

Yok. Ben, istemiyorum; ama Kürtler böyle bir şey isterler. (G11;E;63).

Yav bizim çocuğumuz zaten buralarda Kuran öğreniyor, konuşuyor. Bu konuda talebimiz yok, gerek yok. Seçmeli olursa iyi bir şeydir aslında. Hiç olmazsa o da seçmeli bir ders olsun diye. Çocuk Arapçayı daha detaylı okusun, konuşsun. Ama desen ki eğitimin hepsi Arapça olsun; o da olmaz. Olmaz, çünkü azınlığız zaten ve hiçbir işe yaramaz. Dışarıda belki yarar; ama Türkiye'de işe yaramaz. (G17;E;45).

Mahellemice diye bir dil yoktur ki yav! Bizim dilimiz Arapçadır. Mahellemice diye bir şey yok. Ama çocuklarımız da Arapça bilmiyorlar ki Arapça eğitim görsünler; ama seçmeli ders olarak versinler tabi ki. (G26;E;56).

Bak şimdi, mesela ben, Arapça konuşabiliyorum, ama yazamıyorum, Türkçeyi ise yazabiliyorum, fakat doğru düzgün konuşamıyorum. Eğer böyle bir şey olursa fasih Arapçayı öğrenmiş oluruz ve insan Kur'an'dan da okuduğunu o zaman anlayabilir. Mahellemice dersin eğer, o iş olmaz. Çünkü ne Araplar bizi

anlar ne de biz onları anlarız. Bazı kelimelerimiz vardır ki fasih Arapçaya uymuyor mesela. (G16;E;56).

Aslında iyice düşündüğümüz zaman bizim dilin bu konuda faydası vardır. Mesela; Kur'an'da "hıcar"(taş) kelimesi geçer, biz de "hicâyir"(taşlar) deriz. Mesela; Kur'an'da "kehl" kelimesi vardır bizde de aynı kullanılır... (G15;E;50).

Görüşmelerde görüldüğü gibi Mahallemiler, "anadilde eğitim" fikrini her şeyden önce Kürt siyasetinde talep edilen politikalara işaretlerle değerlendirmektedirler. Bu durum, aşağıdaki görüşmede de net bir şekilde belirtilmektedir:

(Seçmeli ders) Tabi isterim yav! Dersler sadece Arapça olacaksa yok, o olmaz. Olmaz... Şu üç dilin beraber yaşaması lazım: Arapça üzerimize farzdır, Türkçe de vaciptir. Kürtçe de lazımdır. Kürtçeyi de öğrensinler kardeşim. Hakları var tabi ki. Onları da Allah yarattı, dillerini öğrensinler. (Önceden) onlara zulmedildi. Vallahi ben, Türkiye'yi de, Osmanlı'yı da, Selçukluyu da çok seviyorum lakin riyakârlık yapmasınlar. Hepimiz kardeş olacağız. Üç kişi bir sofraya otursa üçü de o sofradan yemeğini yiyecek. Biri "şu pay, bu kadarıyla sana yeter" dese olmaz. Allah, bizleri bu yeryüzünde yarattı yemeğimizi beraber yiyeceğiz. Mecburuz. Birbirimizden kız alıp vermişiz. Birbirimize dayızade olmuşuz ve de dinde kardeşiz. Hepimiz burada kardeşiz. Peygamberimiz, Rabbimiz, Kitabımız birdir. Eğer yarın bir gün ayrılırsak demek ki bu konularda biz yalan söylüyoruz. Allah (a.c.), "ayrılmayın" diyor. Benim kardeşlerimden biri, Türk, biri Kürt, ben de Arap oğlu Arap'ım. Allah yarattı, yaratıcı olan O. Tarihini unutan ve kaybeden kendini de, anne-babasını da kaybeder. (G8;E;72).

Bu görüşmede (G8;E;72) genel anlamda bir takım değerlendirmeler yapılarak anadilin insani, fakat "ayrılmamanın" da farz olduğu vurgulanmakta, dinin ve tarihi tecrübenin birlik temelli olduğuna değinilmektedir. Bu yönde olmak üzere aşağıdaki görüşmelerde de "seçmeli ders" in aksine, "sadece anadilde eğitim" in istenmediği belirtilmektedir:

Yok, olmaz. Çünkü yarın yalnız Arapça okutulursa benim çocuklarım, benden sonra gelecek olanlar Türkçeden mahrum kalırlar, zayıf kalırlar. Resmi dil Türkçedir. (...) Resmi dili kaldırırlarsa ihtilaf olur vallahi. Bana göre hoş olmaz. Resmi dil Türkçedir. Bölgede ekseri konuşulan ana dil ne ise hem resmi dili hem de ana dili okutmak hoştur, güzeldir. Çok hoştur ki Arapçadan da mahrum kalamam kendi dinimi de dilimi de daha uygun öğrenebilirim. Kürtçe konuşan kardeşlerim için de Artuklu'da bu işi iyi niyetle okutan uzmanları tarafından öğretilmesi hoştur. Onlar da ana dillerini öğrensinler. Sakıncası yoktur. Ama bugün kendi ana dilimi öğreneyim diye okutulur yarın diyecek bilmem neyim olacak, şöyle olacak, ben bir ayrı devlet, eyalet gibi falan; bu

durum iyi değil, ayrışmalar iyi değil, Türkiye’de nahos durumlara sebebiyet verir. Allah muhafaza! Ama ana dilini öğrenmek iyidir, güzel bir şeydir. (G14;E;77).

Seçmeli olarak tabi ki isteriz, çünkü en azından Kur’an okumasını öğreniriz. Fakat sadece Arapça eğitim dili olsun diyorsan gerek yok, ne gereği var, böyle bir şey olmaz, düzen bozulur o zaman. Zaten Arapçanın okunması ve yazması zordur. Seçmeli olması iyidir. İsteyen Kürtçe okuma-yazma da öğrensin, normal bir istektir... (G10;E;37).

Okullarda sadece Arapça öğretilcekse eğer olmaz bu iş. Ne kadar dil öğrenirsen o kadar güzel olur, daha iyi olur. Sadece Arapçayı ne yapsın. Arapçayı, İngilizceyi, Türkçeyi de öğrensin. Ne kadar dil öğrenirse o kadar iyidir. (G7;E;56).

70 Yukarıda verilen görüşmelerden (G20;G;11;G17;G16;G8;G14;G10;G7) genel olarak ülke nüfusunun Türkçe dilini gerektirdiği ve aksi durumda mevcut dengenin bozulacağı fikri yansımaktadır. Sadece kendi anadilleri üzerinden yapılacak olan bir eğitimin Türkiye’de karşılık görmeyeceği ve bu gibi taleplerin, aslında “özerklik” gayretlerinden kaynaklandığı düşüncesi hakimdir. Bununla birlikte Arapçanın okullarda seçmeli ders olarak okutulmasına da sıcak bakılmaktadır. Bu anlamda isteyen herkese ana dilini öğrenme imkanının verilmesi savunulmaktadır. Mahallemilerin bu husustaki genel kaygısı, konunun “özerklik” talebi yönünde suistimal edildiği şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Yine yukarıda verilen örnek görüşmelerden hareketle şu söylenebilir ki, Mahallemilerin, özellikle yerel kullanımdaki anadilin eğitimi konusundaki talepleri azdır ve bu taleplere pek de rağbet edilmemektedir. Bununla ilgili olarak konuşulan yerel dilin eğitim gerektirecek bir dil olmadığı, daha doğrusu Mahallemice diye bir dilin olmadığı, bu dilin aslen Arapça olduğu ve dolayısıyla Arapça eğitiminin görülebileceği vurgulanmaktadır (G26;E;56). Arapça yönündeki eğitim istekleri de Kur’an’ın anlaşılması doğrultusunda değerlendirilmekte ve zaten var olan alternatif kurumların bu ihtiyacı karşıladığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla, kendileri açısından Mahallemice diye bir dilin olmadığı vurgulanarak bu çerçevedeki anadilde eğitim talebi, anlamsız karşılanmakta ve bu yöndeki ısrarcı taleplerin politik amaçlar doğrultusunda suistimale açık olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Mahallemiler, fasih anlamda, kendi dillerinin işaret ettiği Arapçayı geliştirme ve canlandırma ihtiyacını da hissetmektedirler.

Sonuç

Değişim, daha önce modernleşme üzerinden okunurken günümüzde ise geç-modernite ve küreselleşme süreci üzerinden değerlendirilmektedir. Bu süreç, uluslararası boyutta ekonominin yönetimi gereği modern ulus-devletlere de yeni roller biçmekte ve ulus-devletlerin var olan egemenliklerini “küresel ağ devleti”nin siyasi oluşumu bünyesinde değiştirmeyi/dönüştürmeyi öngörmektedir. Ulus-devletlerin “küresel ağ devleti” oluşumundaki role taşınabilmesi önceden var olan toplumsal aidiyetlerin de değişmesi anlamına gelmektedir ki bu noktada meşrulaştırıcı kimlikler (önceden kabul görmüş kimlikler), yerini direniş kimliklerine (kimliği yeniden yorumlamak) ve bir sonraki aşamada da direniş kimlikleri, öngörülen küresel çaptaki toplumsal değişimin gereği olarak proje kimliklerine dönüşebilmektedir. Genel çerçeve itibarıyla uluslar ve ulus-altı kültürel yapılar, internet ağı gibi bir ağ konumuna taşınmaktadır. Başka bir ifadeyle, süreç, makro alanda ulus-devletlerin uluslararası konumlarını etkilerken mikro planda da ulus-altı farklı sosyo-kültürel yapıları, etnik ve dini temelli olmak üzere kimlikleşmeye doğru sürüklemiştir. Türkiye’de bu süreç, ulus-devlet bünyesinde “Demokratik Açılım/Çözüm Süreci” olarak kendini hissettirmiştir. Bununla birlikte ulus içindeki farklı sosyo-kültürel unsurlar da bundan etkilenmiştir. Bunun örneği makalemizde Mahallemiler üzerinden değerlendirilmiştir.

Mahallemiler, farklı etno-dini unsurlarla ötekileştirici (etnisizm) konumlanma biçiminden ziyade “diğerine hak ettiği kadar değer verme” esasına göre etkileşimlerini sürdürmüşlerdir. Bu etkileşimlerde katı etnik sınırlar değil, etnik-içi grupların diğer etnik-içi gruplarla etkileşimleri söz konusudur. Türkiye’de Çözüm Süreci çerçevesinde sivilleşme çalışmaları hızlanırken, küresel ağ devletinin öngördüğüne uygun olarak farklı odakların da etkisiyle etno-dini kimlikler değer kazanarak yükselişe geçmiştir. Bununla birlikte çözüm sürecinde hem siyasi hem de sosyal alanda kimlik talepleri ilgi görmüş, kimlik talep etmeyenler ise eski konumlanmanın aksine sahip oldukları sosyal zeminlerini kaybetme riskiyle baş başa kalmışlardır. Bu risk taşıyan sosyo-kültürel gruplardan biri de Mahallemiler olmuştur. Bu risk karşısında Mahallemiler, kendi kimliklerini/konumlarını sorgulamaya başlamışlardır. Özellikle kendileri hakkında ileri sürülen köken iddiaları, onları direniş içindeki savunmacı kimlik konumuna sürüklemiştir.

Mahallemler, daha çok Süryani çevrelerince öne sürülen, yaklaşık 300 yıl öncesine kadar kendilerinin Süryani oldukları ve büyük orucu sahiplenmeyip kıtlıktan dolayı -afroz edilip- topluca Müslümanlığa geçtikleri yönündeki iddiaları ve bu iddialar yönündeki retoriği rahatsız edici bulmuşlardır. Bununla birlikte iddialar doğrultusunda çeşitli arayışlara girmişlerdir. Bu arayışlar neticesinde yaşadıkları yerleşim alanlarındaki mevki isimlerini ve yerel dilde kullandıkları bazı kelimeleri sorgulamışlardır. Bu sorgulama çerçevesinde kimlik de canlılık kazanmaya başlamıştır. Nihayetinde Müslüman olduklarını ve bunun değerini vurgulamışlardır.

Yine Mahallemler, aslen Kürt kökenli oldukları yönündeki iddia ve söylemler karşısında Arap kimliklerini öne çıkarmışlardır. Arap kimliği hem çevredeki Kürtler karşısında hem de onların Kürt olduğunu düşünen Türkler karşısında vurgulanmıştır.

Mahallemler, daha önce Türkçe dilini doğru ve akıcı konuşmaya ilgi göstermiş ve bunu hem ülke standartlarının gereği hem de çocuklarının başarı ve özgüvenini sağlamak açısından zorunlu olarak değerlendirmişlerdir. Kaldı ki ülkelere dönük hissettikleri aidiyetleri itibariyle de bunu önemsemişlerdir. İhmal edilen anadil ise daha önce sadece kendi aralarında kıymet görmüş, karma yapısı nedeniyle de önemsenmemiştir. Bununla birlikte konuşulan dil, ekonomik gerekçelerle nüfus hareketliliğinin yönünü etkilemiş ve bu anlamda daha çok Arap ülkeleri, özellikle de Lübnan tercih edilmiştir. Bahsedilen sosyo-politik süreçte ise ihmal edilmiş olan anadil canlılık kazanmaya başlamıştır.

Asimilasyon retoriği karşısında Mahallemler, devlet karşıtlığı üzerinden siyasi bir manevra olarak değil de, dil merkezli olmak üzere kültürel canlılık oluşturmak üzere asimilasyon krizini aşmaya çalışmışlardır. Asimilasyon söylemlerine dönük Mahallemler, anadillerine gösterdikleri ilginin zayıf olduğunu kabul etmiş ve çeşitli etkinliklerle anadili canlandırma gayretlerine girmişlerdir. Dilin canlılık kazanması kültürel kimlik ve din dili olması gerekçesiyle de önemsenmiştir.

Kimlik oluşumunda anadilin canlılık kazanması neticesinde Mahallemler, Mahallemler diye bir dilin olmadığını özellikle vurgulamaktadırlar. Konuştukları yerel dilin Kürtçe, Süryanice ve Türkçeden etkilendiğinin farkında olarak esasında anadillerinin Arapça olduğunu sıklıkla belirtmektedirler.

Mahallemiler arasında dil üzerinden Arap kimliğinin bilinç seviyesine yükselmesinde internet gibi hızlı iletişim imkanlarının/teknolojisinin etkisi söz konusu olmuştur. Köylerinin ve dillerinin tanıtımına ağırlık veren köy siteleri, bu yöndeki gayretlerin öncülüğünü yapmıştır. Bunun yanısıra dernekler, facebook ve twitter gibi ağ grupları da etkili olmuştur. Özellikle gençlerin ve yetişkinlerin ilgi gösterdiği bu kültürel faaliyetlerde ön plana çıkan temel talepler, dilin korunması ve canlandırılması ile siyasi arenada temsiliyet arzusu kendini göstermiştir.

Mahallemilerde dilin korunması hem kültürel bir faaliyet, hem asimilasyon riskine karşı kendini koruma ve aynı zamanda din dili olması itibarıyla önemsenmeye başlanmıştır. Sadece anadilde eğitim taleplerini ülke bütünlüğü açısından yıpratıcı olarak değerlendiren Mahallemiler, anadilde seçmeli derslerin verilmesini ise önemsemektedirler. Bu çerçevede var olan eğitim kurumlarından da istifade etmek istemektedirler.

Mahallemilerle ilgili sosyal ağ gruplarında Türkiye’de yaşayan tüm Araplarla birlikte Mahallemilerin de siyasi imkanlardan faydalanmaları ve kendilerini Arap kimliği üzerinden tanıtmaları gerektiği ve bu yolla siyasi güç ve organizasyonlarla temsiliyet kazanabilecekleri sıklıkla vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, dil üzerinden görünürlülük kazanan Arap kimliğinin etno-politik zemin arayışına doğru evrildiğinin bir göstergesidir. Benzer şekilde seçim sandıklarında kullanılan “oy”lar da etnik kimliğe karşılık olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Mahallemilerle ilgili oluşturulan bazı dernek ve sosyal ağ gruplarında Mahallem ismi sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır ki bu isim, bölgede yaşamış, V. yüzyıla kadar uzanan eski ve meşhur bir Arap kabilesine işaret etmektedir. İsmi bu şekilde kullanılmasını Mahallemi kimliğinin Arap kimliği üzerinden etnisizme doğru yeniden inşası olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim anadili canlandırma yönündeki dernek ve sosyal ağ gruplarında dışa yansıyan gayret ve çabalar kimliğin bu inşa sürecini görünür kılmaktadır.

Mahallemiler, etno-dini kimliklerin önplana çıktığı süreçte, yaşadıkları kimlik krizini aşmak için kültürel anlam kodlarına sığınarak kimliklerini yeniden inşa etmeye başlamışlardır. Bu inşa, kimlik krizi karşısında direniş/savunmacı biçimde kendini göstermiştir. Bilinç seviyesinde “dokunulan yer, kimlik olur” prensibiyle şu söylenebilir ki, kimlik merkezli söylemler Mahallemilerdeki inşa sürecini etkilerken inşa edilen Arap kimliği de Mahallemilerin sosyo-kültürel yapılarını

dönüştürmeye başlamıştır. Öyle ki, “diğerine hak ettiği kadar değer verme” esasındaki etnik-içi grupların diğer etnik-içi gruplarla etkileşimleri, gitgide buharlaşarak etnik-içi grup lehine etnisizme doğru sürüklendiği söylenebilir. Bu noktada direniş kimliği veya Mahallemilerin kimliklerini yeniden inşa etmeleri değişim projesine dönüşebilmektedir.

Kaynakça

- Anık, Mehmet, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2012.
- Aslan, Mehmet Ali, “Mihallemilerin Demokrasi Rüyası”, içinde: *Türkiye'nin Demokratikleşmesi*, ed. Hakan Samur-Zelal Kızılkın Kısacık, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2014, ss.351-366.
- Assmann, Jan, *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- Baumann, Gerd, *Çokkültürlülük Bilmecesi Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, çev. Işıl Demirakın, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.
- Berger, Peter L., *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev. Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul 1993.
- Berger, Peter L.- Luckmann, Thomas, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, çev. Vefa Saygın Öğütle, Paradigma Yayıncılık, Ankara 2008.
- Castells, Manuel, *Ağ Toplumunun Yükselişi/Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 3. Baskı, çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- Castells, Manuel, *Kimliğin Gücü/Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 2. Baskı, çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, 2. Basım, Ekin Yayınları, Ankara 1997.
- Edgar, Andraw-Sedgwick, Peter, *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*, çev. Mesut Karaşahan, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2007.
- Eriksen, Thomas Hylland, *Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış*, çev. Ekin Uşaklı, Avesta Basın Yayın, Ankara 2004.
- Giddens, Anthony, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, 2. Baskı, çev. Ümit Tatlıcan-Bekir Balkız, Sentez Yayıncılık, Ankara 2013.
- Hortaçsu, Nuran, *Ben Biz Siz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

- İnal, Kemal, *Dil ve Politika: Dilin Kökeni, Etnik Boyutu ve Kimlik İlişkisi*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2012.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, Evrim Yayınevi, İstanbul 2000.
- Karakaş, Mehmet, "Türkiye'de Toplumsal Değişmenin Belirleyici Ögeleri", içinde: *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişme*, ed: E. Eğribel-U. Özcan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, ss. 251-270.
- Kearney, Richard, *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*, çev. Barış Özkul, Metis Yayınları, İstanbul 2012.
- Kottak, Conrad Phillip, *Antropoloji-İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, çev. Sibel Özbudun, Ütopya Yayınevi, Ankara 2001.
- Özdemir, Cüneyt, "Kimlik ve Söylem", 2001, http://sbd.ogu.edu.tr/makaleler/2_2_Makale_5.pdf (22.01.2006).
- Özyurt, Cevat, "Küreselleşme ve Kimlik Etkileşimi: Modern, Postmodern ve Küresel Kimlik Sorunu", içinde: *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişme*, ed: E. Eğribel-U. Özcan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, ss.505-538.
- Somersan, Semra, *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.
- Yeşilmen, Halit, *Mahalleler ve Ebruli Kültürün Ağırbaşlılığı Değişim/Kimlik/Din*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2017.
- Yeşilmen, Halit, *Sosyo-Kültürel Değişim ve Etno-Dini Kimlik İlişkisi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2016.

Bazı İnternet Kaynakları

- <http://www.akdemistanbul.com.tr/haberler/etkinlik-haberleri/detay/18-aralik-dunya-arapca-gununu-kutluyoruz#.VpFaRbaLTIU> (01.12.2015).
- <http://www.anadoluaraplari.com/> (01.12.2015).
- <http://www.artukluhaber.net/haber-muhallemi-araplarIndan-2.arapca-sozluk-callIstayI-20908.html> (05.03. 2016).
- <http://bianet.org/bianet/siyaset/164667-mihallemler-meclis-yolunda> (01.12.2015).
- https://www.facebook.com/groups/muhallemi.arap.dernegi/934595249953946/?notif_t=group_activity (09.01.2016).

<http://www.haber7.com/tarih-ve-fikir/haber/959586-anadolu-araplari-mihallemler- ilgi-bekliyor> (12.12.2015).

www.haldeh.com

www.kinderip.net

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/en-buyuk-arap-dernegi-kapatildi-1326039/> (01.12.2015).